

ความเป็นมาของจังหวัดนครศรีธรรมราช

นครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์อันน่าภาคภูมิใจและยังคงมีหลักฐานปรากฏอยู่ในปัจจุบันทั้งทางด้านเอกสารและโบราณคดีในรูปของตำนานพงศาวดารต่าง ๆ และศิลาจารึก ประวัติความเป็นมานับย้อนหลังจากอาณาจักรสุโขทัยประมาณ 1,000 ปี มีความสำคัญทางด้านการปกครอง ทำการจรรโลงไว้ซึ่งศาสนา และวัฒนธรรมจนได้รับถ่ายทอดถึงปัจจุบัน มีความเจริญรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่นสืบเนื่องโดยไม่ขาดสาย เป็นที่กล่าวขวัญกันในชื่อต่าง ๆ ตามความคิดเห็นและนิยมของผู้ที่มาติดต่อ ในหนังสือประวัติวัดท่าโพธิ์วรวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราชได้กล่าวถึงชื่อเมืองนครศรีธรรมราชที่ปรากฏอยู่ในจดหมายเหตุ บันทึกการเดินทางหรือเอกสารต่าง ๆ ของชาวต่างชาติซึ่งก่อนที่จะเรียกว่านครศรีธรรมราชก็มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันออกไปพอสรุปได้คือ

1. ตมฺพฺลึงคฺมหรือตามพฺลึงคฺม ปรากฏอยู่ในคัมภีร์มหานิเทศของอินเดียโบราณจนเป็นภาษาบาลีราวพุทธศตวรรษที่ 7-8
2. ต้นมาลึง ปรากฏในจดหมายเหตุจีนเมื่อ พ.ศ. 1765
3. มีทมาลึงคัม ปรากฏในจารึกของพระเจ้าราเชนทร์โจฬะที่ 1 ประเทศอินเดีย จารึกไว้ระหว่าง พ.ศ. 1573-1574
4. ตามพฺรลึงคฺ ปรากฏในศิลาจารึกพบที่วัดหัวเวียง จารึกเป็นภาษาสันสกฤต มีอายุราว พ.ศ. 1773
5. ตมะลึงคามหรือตมะลึงคฺม เป็นภาษาสิงหล ปรากฏในหนังสือ Elu-Attanagalu vam-sa เขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1925
6. กรุงศรีธรรมมาโศก ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกหลักที่ 35 พบที่ดงแม่นางเมือง จังหวัดนครสวรรค์ จารึกเมื่อ พ.ศ. 1710 ด้วยอักษรขอม เป็นภาษาบาลี เขมรและไทย

7. ศรีธรรมราช ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกหลักที่ 24 พบที่วัดเวียง
จังหวัดสุราษฎร์ธานี

นอกจากนี้ยังปรากฏอยู่ในชื่ออื่น ๆ อีกเช่น โลกีกั ปราภูลิตฺร ลังกอร์
ละคร และนครศรีธรรมราช (กรมศิลปากร, 2536:27-31) แม้ว่าชื่อที่ใช้เรียก
นครศรีธรรมราชจะแตกต่างกันไปตามความรู้ความเข้าใจและสำเนียงภาษาของชนชาติ
ที่เคยมีความสัมพันธ์กับอาณาจักรนี้ในระยะเวลาที่ต่างกันก็ตาม แต่สามารถเชื่อมโยง
ได้ว่า "ตม ลิง คม" (Tambalingam) ที่ปรากฏในคัมภีร์มหานิทศเมื่อราวศตวรรษ
ที่ 7-8 นั้นคือ "ตามพริงค์" ตามที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 24 พบที่วัดเสมาเมือง
จังหวัดนครศรีธรรมราช ทำให้เชื่อว่า "ตามพริงค์" ได้ถือกำเนิดมาแล้วตั้งแต่
ศตวรรษที่ 7-8 เป็นอย่างน้อย (ปรีชา นุ่นสุข, 2531:136) และในคัมภีร์มหานิทศ
นั้นได้กล่าวถึงอาณาจักรตามพริงค์ว่า เป็นชุมชนที่พวกพราหมณ์จากอินเดียซึ่งเดินทาง
มาทางเรือได้ติดต่อทำการค้าขาย บางพวกก็ขึ้นไปตั้งที่ตะกั่วป่าตั้งเป็นชุมชน ต่อมา
อพยพหนีโรคระบาดไปหลายแห่ง ย้ายไปไชยา เวียงสระ จนมาถึงนครศรีธรรมราช
ก็อีกสายหนึ่ง ต่อมาชุมชนดังกล่าวได้รวมตัวกันตั้งเป็นเมืองที่บริเวณสันทรายหรือที่
เรียกว่าหาดทรายแก้ว จากตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของนครศรีธรรมราชที่อยู่
ตอนกลางของคาบสมุทรไทย ซึ่งมีอาณาจักรสำคัญอื่น ๆ อยู่ในรัศมีโดยรอบมีแม่น้ำ
ลำคลองหลายสายใช้เป็นเส้นทางคมนาคมเข้าสู่ตัวเมืองได้สะดวกจึงกลายเป็น
ศูนย์กลางของบรรดาเมืองท่าชายทะเล และทำหน้าที่ควบคุมการค้ากับบ้านเมือง
ภายนอกทั้งฝั่งทะเลจีนทางตะวันออก และทางมหาสมุทรอินเดียตะวันตก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงการเคลื่อนตัวของชุมชนที่มารวมตัวที่นครศรีธรรมราช
ในระยะสร้างเมืองเริ่มแรก

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงเส้นทางคาบสมุทรลพบุรี

ราวพุทธศตวรรษที่ 18-19 นครศรีธรรมราชเป็นอาณาจักรที่มีอิทธิพลครอบคลุมแหลมมลายู มีเมืองชั้นหรือเมืองบริวารโดยรอบอยู่ 12 เมืองเรียกว่า เมืองสิบสองนักษัตร ตามหลักของพราหมณ์มีตราเป็นรูปสัตว์ตามปีที่นิยมในคติ และล้อมรอบองค์พระบรมธาตุซึ่งเป็นตราของนครศรีธรรมราช

1. เมืองสายบุรี	ตราหนู	(ปีชวด)
2. เมืองปัตตานี	ตราวัว	(ปีฉลู)
3. เมืองกลันตัน	ตราเสือ	(ปีชาล)
4. เมืองปาหัง	ตรากระทาย	(ปีเถาะ)
5. เมืองไทรบุรี	ตรางูใหญ่	(ปีมะโรง)
6. เมืองพัทลุง	ตรางูเล็ก	(ปีมะเส็ง)
7. เมืองตรัง	ตราม้า	(ปีมะเมีย)
8. เมืองชุมพร	ตราแพะ	(ปีมะแม)
9. เมืองบันทายสมอ (กระบี่)	ตราลิง	(ปีวอก)
10. เมืองสระอุเลา (สงขลา)	ตราไก่	(ปีระกา)
11. เมืองตะกั่วป่า (รวมกลาง)	ตราหมา	(ปีจอ)
12. เมืองกระบี่	ตราหมู	(ปีกุน)

การปกครองเมืองบริวารจะจัดโดยปกครองได้สะดวกตามหน้าที่ เช่น ต้องส่งผลผลิตมาสู่ศูนย์กลางเมืองหรือจัดเมืองหลักเป็นเมืองหน้าด่านเวลามีข้าศึกมารุกรานจะต้องตั้งรับเพื่อรักษาราชธานีอันเป็นแหล่งรวมการปกครอง นครศรีธรรมราชมิได้รุ่งเรืองในฐานะที่เป็นศูนย์กลางทางการเมืองการปกครองหรือศูนย์กลางการค้าขายทางทะเลกับภายนอกเท่านั้น หากยังมีความรุ่งโรจน์ในฐานะเป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมจนได้ชื่อว่า "เมืองแม่ทางวัฒนธรรม" ของภูมิภาคนี้ (ปรีชา นุ่นสุข และวิรัตน์ ชีระกุล, 2531:5) ดังปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีและเอกสารต่าง ๆ หลักฐานด้านเอกสารที่สำคัญหลักฐานหนึ่งก็คือ ศิลาจารึกเมืองสุโขทัยที่ระบุว่า "สังฆราชปราชญ์ เรียงจบปิฎกไตร หลากกว่าปู่ครูในเมืองนี้ ทุกคนลุดแต่เมืองศรีธรรมราชมา..." (จารึกพ่อขุนรามคำแหง อ่างในศรีสัตตวิไลโกดม, 2534:101)

ภาพที่ 3 แสดงภาพตราเมืองนครศรีธรรมราช

ศูนย์วิทยุรพยว
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 4 แสดงภาพลอกลายจารึกลายสือไทยในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช
ทรงจารึกไว้ในด้านที่ 2 บรรทัดที่ 28-31 "เมืองสุโขทัยนี้มีรัฐฤๅก
พ่อขุนรามกระทำโอยทานแก่มหาเถร สังฆราชปราชญ์ เรียงจบปิฎกไตร
หลวงกว่าปู่ครูในเมืองนี้ ทุกคนลุกแต่เมืองศรีธรรมราชมา"

พัฒนาการความสัมพันธ์ระหว่างนครศรีธรรมราชกับราชอาณาจักรไทย ได้เริ่มต้นขึ้นเมื่ออาณาจักรศรีวิชัยเจริญรุ่งเรืองตามพรลิงค์ก็ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของศรีวิชัยในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และเมื่อศรีวิชัยเสื่อมอำนาจลงเมืองต่าง ๆ จึงพากันเป็นอิสระโดยเมืองนครศรีธรรมราชกลายเป็นศูนย์กลางและมีอำนาจในการปกครองในดินแดนแถบนี้ แม้สุโขทัยจะเป็นใหญ่ในดินแดนสุวรรณภูมิส่วนบนแต่อาณาจักรคนไทยต่าง ๆ โดยเฉพาะทางใต้ก็ยังคงเป็นอิสระ แต่โดยพระปรีชาสามารถของพ่อขุนรามคำแหงอาณาจักรเหล่านี้จึงยอมอยู่ร่วมกันเพื่อความเป็นปึกแผ่นของชาติไทย

พระราชพงศาวดารไทยได้กล่าวถึงเมืองนครศรีธรรมราชว่าได้เข้าร่วมเป็นอาณาจักรเดียวกันโดยมีฐานะเป็นเมืองเอกเทียบเท่าเมืองพิษณุโลก และเป็นเมืองเอกของฝ่ายใต้ตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยาทำหน้าที่เป็นเมืองที่ควบคุมดูแลเมืองต่าง ๆ ในภาคใต้ทั้งหมด มาในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีเมืองนครศรีธรรมราชมีอำนาจการปกครองเสมอประเทศราช แต่ครั้งถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก็ถูกลดอำนาจลงมาเป็นหัวเมืองเอก ต่อมามีการตั้งเมืองสงขลาเป็นเมืองเอกขึ้นอีกเมืองหนึ่งเพื่อแบ่งภาระรับผิดชอบหัวเมืองมลายูร่วมกับนครศรีธรรมราช บทบาทของเมืองนครศรีธรรมราชจึงลดความสำคัญลงไปจากเดิมบ้าง ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงปฏิรูปการปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้ทั้งหมดโดยรวมเมืองต่างๆ เข้ามาตั้งเป็นมณฑลส่งเทศาภิบาลออกไปปกครอง เมืองนครศรีธรรมราชพิทลุง และสงขลา เข้าถูกรวมอยู่ในมณฑลเดียวกัน เรียกว่า "มณฑลนครศรีธรรมราช" จัดการปกครองตามระเบียบแบบแผนใหม่ตามนโยบายของส่วนกลางทุกอย่างตามข้อบังคับลักษณะการปกครองหัวเมืองร.ศ. 117 ให้มีการเลือกตั้งกำนันผู้ใหญ่บ้านทุกตำบล หมู่บ้าน ตำแหน่งเจ้าเมืองเปลี่ยนมาเรียกว่า "ผู้ว่าราชการเมือง" เพื่อเปลี่ยนความรู้สึกจากการเป็นเจ้ามาเป็นเพียงข้าราชการผู้หนึ่งเท่านั้นถึง พ.ศ. 2475 ความสำคัญของเมืองนครศรีธรรมราชก็ลดลงเป็นเพียงเมืองหนึ่งในราชอาณาจักรไทย แต่ความสำคัญในการแบ่งอำนาจการปกครองของกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ก็ยังคงมีอยู่ คือ เมืองนครศรีธรรมราชยังเป็นที่ตั้งสำนักงานเขต 8 อันเป็นตัวแทนของกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ เช่น สรรพกรเขต อัยการเขต ป่าไม้เขต เป็นต้น

สภาพทั่วไปของจังหวัดนครศรีธรรมราช

จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ทางตอนกลางของภาคใต้ มีพื้นที่ทั้งหมด 10,211,492 ตารางกิโลเมตรมากเป็นอันดับสองของภาคใต้รองจากสุราษฎร์ธานี ระยะห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 780 กิโลเมตรอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้ (สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช ฝ่ายแผนและโครงการ, 2536:3)

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดสุราษฎร์ธานี
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดตรัง จังหวัดพัทลุงและจังหวัดสงขลา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอ่าวไทย ซึ่งมีฝั่งทะเลยาว 225 กิโลเมตร
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดกระบี่

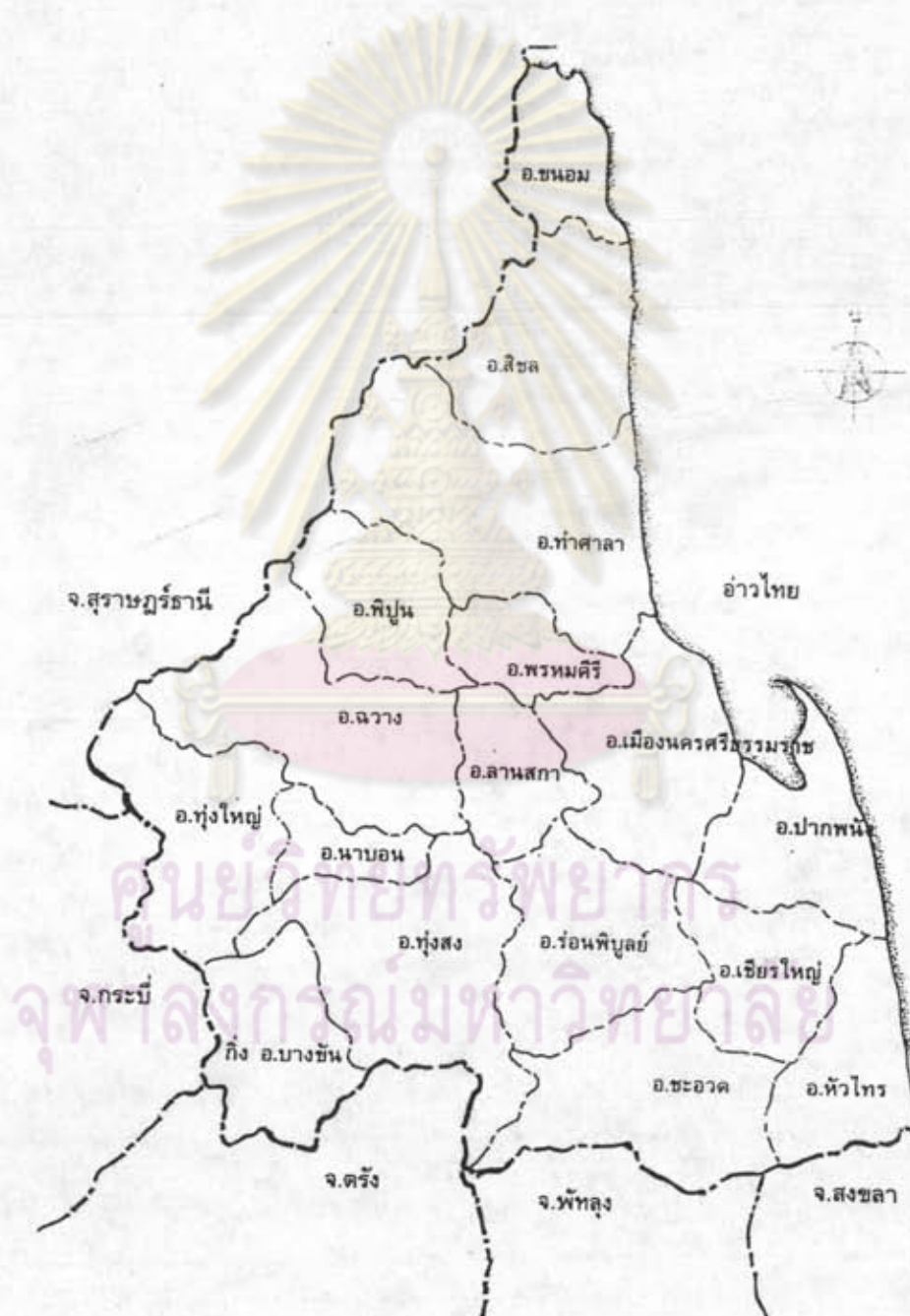
ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดนครศรีธรรมราช แตกต่างไปตามลักษณะของเทือกเขานครศรีธรรมราชซึ่งเป็นเทือกเขาที่มีความยาวตามแนวยาวของคาบสมุทร เป็นผลให้ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดนครศรีธรรมราช แบ่งได้ 4 ส่วน คือ

1. เขตพื้นที่ราบริมฝั่งทะเลด้านตะวันออกตอนบน พื้นที่แถบนี้ลาดเทจากทิศเขานครศรีธรรมราชไปจนจดชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย ภูมิประเทศแถบนี้จึงเหมาะในการทำสวนยางพารา สวนผลไม้ และการประมง ประกอบด้วยอำเภอขนอม สิชล ท่าศาลา และอำเภอเมือง

2. เขตพื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งทะเลด้านตะวันออกตอนล่าง พื้นที่แถบนี้เป็นที่ราบลุ่มซึ่งมีอาณาบริเวณกว้างขวาง ใช้ประโยชน์ได้ดีในการทำนา เพาะปลูกพืชผัก ประกอบด้วยอำเภอเมือง (บางส่วน) ปากพนัง เข็รใหญ่ หัวไทร และชะอวด ด้วยเหตุที่มีแม่น้ำปากพนังไหลผ่าน บางครั้งจึงเรียกบริเวณนี้ว่าเขตลุ่มน้ำปากพนัง

3. เขตพื้นที่ราบเชิงเขาด้านตะวันตก พื้นที่แถบนี้ใช้ประโยชน์ได้ดีในการทำเหมืองแร่ มีสวนยางพาราและสวนผลไม้ ตลอดจนเลี้ยงสัตว์ ประกอบด้วยอำเภอพิปูน ฉวาง ท่งสง ท่งใหญ่ และอำเภอบางขัน

ภาพที่ 5 แผนที่แสดงที่ตั้งอาณาเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช

4. เขตพื้นที่เชิงเขาตอนกลาง พื้นที่แถบนี้ได้แก่ เทือกเขานครศรีธรรมราชและเทือกเขาบรรทัด อันเป็นต้นน้ำลำธารหลายสายในจังหวัดนครศรีธรรมราช เหมาะสำหรับการทำสวนผลไม้ สวนยางพารา สวนกาแฟ ประกอบด้วยอำเภอลานสกา พรหมคีรี ร่อนพิบูลย์ และนาบอน

จากลักษณะทางกายภาพของนครศรีธรรมราชที่เป็นคาบสมุทรซึ่งมีเทือกเขานครศรีธรรมราชเป็นแกนกลาง และพื้นที่ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตร้อนบริเวณเส้นศูนย์สูตร ทำให้มีลักษณะอากาศแบบมรสุมเมืองร้อน (AM) ได้รับอิทธิพลจากทั้งลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ

ในด้านของทรัพยากรธรรมชาตินครศรีธรรมราชเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่ได้จัดได้ว่ามีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ทั้งแร่ธาตุ ป่าไม้ และสัตว์น้ำ อย่างไรก็ตามในพื้นที่บริเวณลุ่มน้ำปากพนังอันประกอบด้วย อำเภอปากพนัง เข็รใหญ่ หัวไทร และชะอวด เป็นพื้นที่ราบลุ่มจึงไม่มีทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นประโยชน์เชิงเศรษฐกิจมากนัก

จังหวัดนครศรีธรรมราชแบ่งการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น 17 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช อำเภอพรหมคีรี อำเภอลานสกา อำเภอฉวาง อำเภอพิปูน อำเภอเข็รใหญ่ อำเภอชะอวด อำเภอท่าศาลา อำเภอทุ่งสง อำเภอนาบอน อำเภอทุ่งใหญ่ อำเภอปากพนัง อำเภอหัวไทร อำเภอขนอม อำเภอร่อนพิบูลย์ อำเภอสิชล อำเภอบางขัน และกิ่งอำเภอพรหมรา มีประชากรทั้งสิ้น 1,436,813 คน เป็นชาย 716,488 คน หญิง 720,325 คน (ปกครองจังหวัดนครศรีธรรมราช, 2535:9) อำเภอเมืองเป็นอำเภอที่มีประชากรมากที่สุด รองลงมาคือ อำเภอปากพนัง และอำเภอทุ่งสง ส่วนอำเภอที่มีประชากรน้อยที่สุดคือ อำเภอบางขัน ประชากรส่วนใหญ่มิอาชีพทำนาทำสวน อาชีพรองคือ การประมงและเลี้ยงสัตว์ รายได้ประชากรของจังหวัดนับว่าอยู่ในเกณฑ์ต่ำ

กลุ่มชนในนครศรีธรรมราช ในอดีตชาวนครศรีธรรมราชมีการแบ่งกลุ่มตามถิ่นฐานและสภาพภูมิประเทศที่ตนตั้งหลักแหล่ง ดังนี้

ชาวเมือง หมายถึง ผู้คนในตลาดตัวเมืองนครศรีธรรมราชซึ่ง ได้แก่ ข้าราชการ ไพร่ ทาส ที่เข้ามารับใช้การงานของมูลนาย พ่อค้าชาวจีน และชาวต่างชาติ หลังประกาศเลิกไพร่ เลิกทาสในรัชกาลที่ 5 จึงมีพวกอื่นเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองได้โดยเสรี (พรพิไล เลิศวิชา, 2532:17)

ชาวเหนือ หมายถึง ชาวนครฯ ที่อาศัยในบริเวณตอนเหนือของตัวเมืองนครศรีธรรมราชหรือพวกที่อาศัยอยู่เหนือน้ำ ได้แก่ อำเภอลานสกา อำเภอพรหมคีรี และบางส่วนของอำเภอท่าศาลา ลักษณะภูมิประเทศแถบนี้ส่วนใหญ่เป็นที่ราบริมเชิงเขา อาชีพส่วนใหญ่ของผู้คนกลุ่มนี้จะทำสวนยางพารา สวนผลไม้ และพืชไร่ การเดินทางใช้ทางน้ำโดยจะถ่อเรือลงไปแลกเปลี่ยนปลาอาหารกับพวก "ชาวนอก" ซึ่งเป็นพวกอยู่ปลายน้ำ พวกชาวนอกจะเรียก ชาวเหนือว่า "พวกเรือเหนือ"

ชาวนอก หมายถึง ชาวนครฯ ที่อาศัยในลุ่มน้ำปากพนัง ได้แก่ อำเภอปากพนัง อำเภอหัวไทร อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอชะอวด และบางส่วนของอำเภอเมืองซึ่งมีเขตติดต่อกับอำเภอปากพนัง ผู้คนละแวกนี้ส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา และประมงเพราะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มและติดชายฝั่งอ่าวไทย เดิมบริเวณนี้เคยเป็นอู่ข้าวอู่น้ำของนครศรีธรรมราช ปัจจุบันความอุดมสมบูรณ์ของผืนดินผืนน้ำลดลงมาก ทำให้กลุ่มนี้ค่อนข้างยากจน

ชาวนอกเขา หมายถึง ชาวนครฯ ที่อาศัยในบริเวณหลังเขานครศรีธรรมราช ได้แก่ อำเภอทุ่งสง อำเภอทุ่งใหญ่ อำเภอฉวาง อำเภอพิปูน อำเภอนาบอน ถึงอำเภอบางขัน ผู้คนละแวกนี้ส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนและทำนา โดยเฉพาะการปลูกยางพารา เพราะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงบ้าง ต่ำบ้าง ลักษณะคล้ายลูกฟูกประกอบบกับพื้นดินเชิงเขามีสภาพเป็นดินอุดมเหมาะแก่การทำไม้และของป่ามาแลกเปลี่ยนค้าขาย (ฉัตรชัย ศุภระภาคุณ, 2535:27) ชาวนอกเขาอยู่ไกลจากเมืองมากการติดต่อสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นจึงค่อนข้างลำบาก

ทั้ง 4 กลุ่มนี้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันไปตามการประกอบอาชีพ แต่เดิมกลุ่มที่ได้รับการยกย่องและยอมรับมากที่สุดคือ กลุ่มชาวนอก เพราะสภาพภูมิศาสตร์เอื้ออำนวย เป็นแหล่งผลิตข้าวที่ใหญ่ที่สุดในภาคใต้ เป็นแหล่งชุมชนที่หนาแน่นเป็นแหล่งกำเนิด "ข้าวดี ปลาดี พระดี นักเลงดี และนักปราชญ์ดี" (พระครูกิตติวรประสาธน์, สัมภาษณ์ 11 ธันวาคม 2536) แต่ละกลุ่มจะติดต่อโดยทางน้ำเป็นส่วนใหญ่เช่น ชุมทางติดต่อทางเรือระหว่าง "ชาวเหนือ" กับ "ชาวนอก" อยู่ในบริเวณที่เรียกว่า "วัดศก" (ปรีชา นุ่นสุข, วิรัตน์ วีระกุล, 2531:13) ซึ่งอยู่บริเวณนอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้ตั้งแต่ประตูชัยใต้ไปจดคลองสวนหลวง ดังปรากฏในเพลงร้องเรือตอนหนึ่งว่า

เมืองคอนเหอ	มีพระนอนทรงเครื่อง
มีศาลาหน้าเมือง	เจดีย์ทองสูงใหญ่
มีตลาดวัดศก	สองปากประตูชัย
เจดีย์ทองสูงใหญ่	ใครไปยกมือไหว้

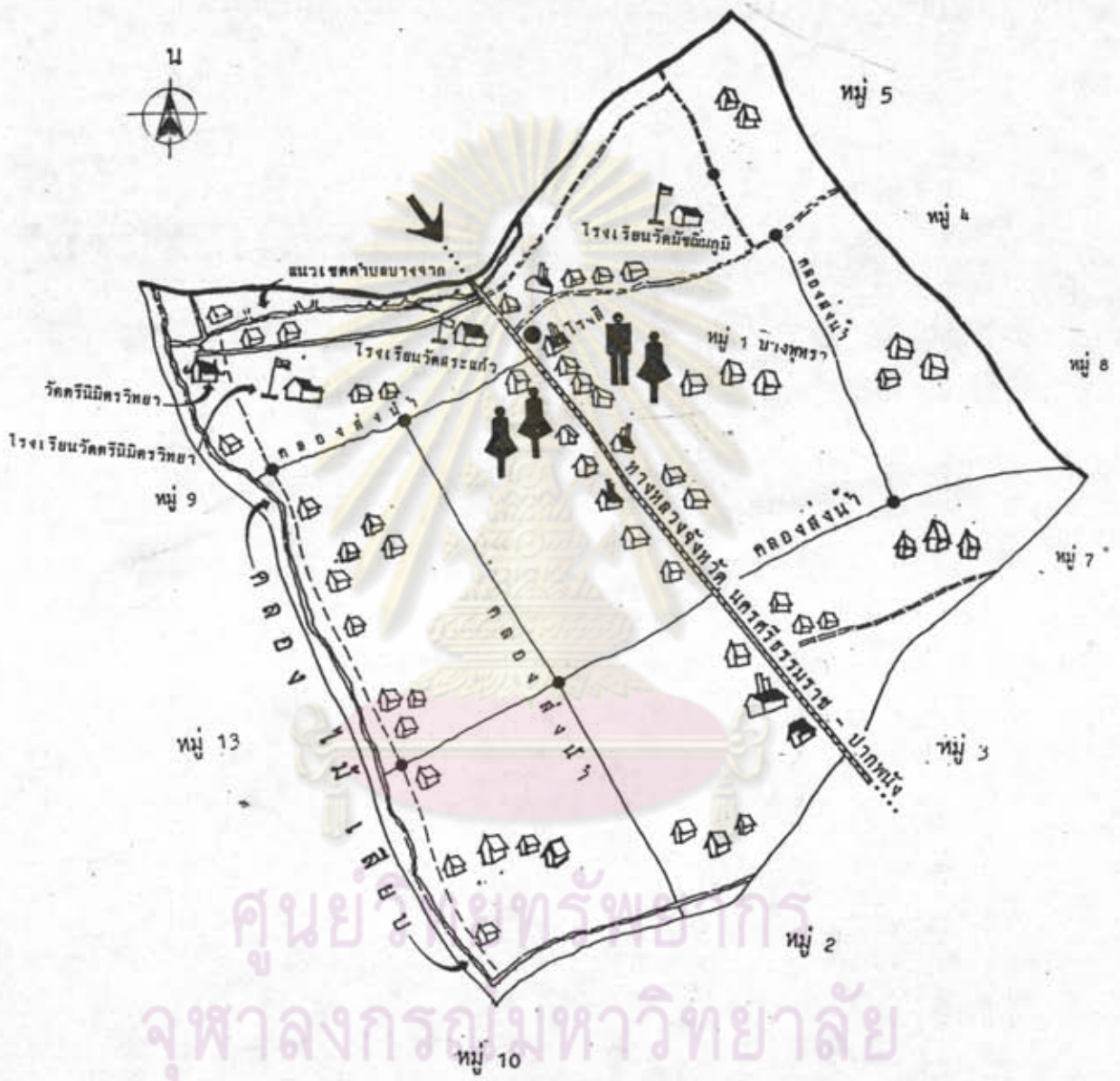
ตามสภาพปัจจุบันบริเวณวัดศกยังคงสภาพเป็นชุมชนหนาแน่นแต่เป็นชุมชนที่พักอาศัยมากกว่าจะเป็นชุมชนเชิงธุรกิจเช่นที่ผ่านมา

สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านบางพุทรา

บ้านบางพุทราเป็นหมู่บ้านหนึ่งในจำนวน 10 หมู่บ้านของตำบลบางจาก อำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ทางตะวันออกของจังหวัด เป็นพื้นที่หนึ่งที่ถูกนับรวมอยู่ในกลุ่มลุ่มน้ำปากพนังซึ่งแต่เดิมเป็นบริเวณที่อุดมสมบูรณ์จนได้ชื่อว่า เป็นแหล่งผลิตข้าวที่ใหญ่ที่สุดในภาคใต้ แต่ทว่าปัจจุบันกลับกลายเป็นพื้นที่ล้าหลังและยากจน ชุมชนบ้านบางพุทราอยู่ห่างจากตัวเมืองนครศรีธรรมราชประมาณ 15 กิโลเมตร โดยทางรถยนต์ของถนนนครศรีธรรมราช - ปากพนัง ระหว่างกิโลเมตรที่ 7-11 ใช้เวลาเดินทางประมาณ 30 นาที

ภาพที่ 6 แผนที่แสดงที่ตั้งหมู่บ้านบางพุทรา

พื้นที่ของชุมชนเป็นที่ราบลุ่ม มีน้ำท่วมขังในฤดูฝน สภาพดินเป็นดินเหนียว เหมาะสำหรับปลูกข้าวและพืชตระกูลส้มชาวบ้านส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก พื้นที่ของหมู่บ้านมีทั้งหมด 4,506 ไร่ เป็นที่อยู่อาศัย 810 ไร่ที่นา 2,600 ไร่และที่สวน 980 ไร่ (ปัญญา เพชรรัตน์, สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2536)

อาณาเขต	ทิศเหนือ	ติดต่อกองบางพุทรา	ตำบลท่าไร่
	ทิศใต้	ติดต่อหมู่ 2 และหมู่ 10	ตำบลบางจาก
	ทิศตะวันออก	ติดต่อหมู่ 5 หมู่ 4 หมู่ 8 และหมู่ 7 ของ	ตำบลบางจาก
	ทิศตะวันตก	ติดต่อกองไม้เสียบ รวมทั้งหมู่ 9 และหมู่ 13	ของตำบลท่าเรือ

ความเจริญของบ้านบางพุทราเริ่มขึ้นในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม มีการสร้างถนนจากตัวเมืองนครศรีธรรมราชไปยังอำเภอปากพนังซึ่งเป็นอำเภอชั้นเอกมีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกและเป็นเขตเศรษฐกิจที่สำคัญและมีความเจริญมาก ถนนนครศรีธรรมราช - ปากพนังนี้ได้ตัดผ่านบ้านบางพุทราทำให้พื้นที่ของหมู่บ้านถูกแบ่งเป็น 2 ส่วนซึ่งจะส่งผลถึงความแตกต่างทางเศรษฐกิจของชาวบ้านในเวลาต่อมาและการมีถนนตัดผ่านทำให้ชุมชนได้ขยายขึ้นอย่างรวดเร็ว

ลักษณะบ้านเรือนแบ่งได้ 3 ลักษณะคือ หลังคามุงจาก 15 หลังคาเรือน หลังคามุงสังกะสี 55 หลังคาเรือน และหลังคามุงกระเบื้อง 205 หลังคาเรือน จากการสำรวจพบว่า บ้านที่หลังคามุงจากส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มบ้านทางตะวันออกของถนนนครศรีธรรมราชปากพนัง มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ค่อยดีนัก และจะต้องมีการเปลี่ยนจากมุงหลังคาทุก 2 ปี ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้จำนวนบ้านที่มุงหลังคาด้วยจากลดน้อยลงทุกปี แต่เดิมชาวบ้านจะปลูกสร้างบ้านกันเองโดยไปตัดไม้ในป่าและตัดจาก จากป่าจากที่อยู่ห่างจากหมู่บ้านออกไปประมาณ 10 กิโลเมตรผู้ชายจะมีหน้าที่เลื่อยไม้และงานออกแรงต่าง ๆ ส่วนผู้หญิงก็จะเย็บจากเพื่อมุงเป็นหลังคาและทำฝาบ้าน ในสภาพปัจจุบันป่าจากได้กลายสภาพเป็นนาทุ่งเกือบหมดแล้วต้นจากหาได้ยากขึ้นประกอบกับความจำเป็นทางเศรษฐกิจทำให้ชาวบ้านไม่มีเวลาในการ

ปลูกสร้างบ้านเอง บ้านเรือนที่ปลูกสร้างชั้นใหม่ก็อาศัยข้างจากทั้งในหมู่บ้านและในเมือง ลักษณะบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นสองชั้นห้องครัวและห้องน้ำมักสร้างแยกจากตัวบ้านและที่ทุกบ้านต้องมีคือแท่งค้ำน้ำหรือโองน้ำโดยจะวางไว้รายรอบตัวบ้าน การสร้างบ้านชาวบ้านจะคำนึงถึงประโยชน์การใช้สอยมากกว่าความสวยงาม

ภาพที่ 7 แสดงภาพบ้านที่ฝาทำด้วยจากและมุงหลังคาด้วยสังกะสี

การคมนาคม

บ้านบางพุทรา มีถนนนครศรีธรรมราช - ปากพน้ำตัดผ่านหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านสามารถเดินทางเข้าตัวเมือง หรือไปอำเภอปากพน้ำได้สะดวกเพราะมีรถประจำทางวิ่งตลอด ตั้งแต่เวลา 6.00 น. - 18.00 น. ค่าโดยสารขึ้นกับระยะทางจะเริ่มต้นที่ราคา 2 บาท จากท่ารถที่หัวถนนถึงบ้านบางพุทรา ค่าโดยสาร 2 บาทเช่นกัน

ในสมัยก่อนการเดินทางของชาวบ้านในการติดต่อกับชุมชนอื่นจะต้องเดินเท้าหรือเป็นผู้มีอันจะกินก็จะขี่ม้า สำหรับทางน้ำได้มีการขุดคลองจากบ้านบางพุทรา ไปออกกลุ่มน้ำปากพน้ำเรียกว่า "คลองขุด" เรือที่ใช้มี 2 ประเภทคือ เรือขุด และเรือแจว เรือขุดเป็นเรือที่ชาวบ้านขุดเองโดยเอาต้นไม้ทั้งต้นมาทำใช้สำหรับเดินทางในช่วงสั้น ๆ เรือขุดนั้นหนึ่งได้ไม่เกิน 3 คน ส่วนเรือแจวเป็นเรือที่ใช้เดินทางสำหรับระยะทางไกล การเข้าเมืองจะเข้าไปก็เฉพาะมีความจำเป็นหรือของที่ใช้ในการทำนาหรือของที่จำเป็นต้องใช้ในเทศกาลต่าง ๆ รวมถึงการนำผลผลิตไปขาย แต่หลังจากมีการตัดถนนชาวบ้านก็หันมาใช้ถนน เพราะสะดวกและรวดเร็วกว่าการเดินทางทางเรือมาก คลองขุดที่ใช้มาแต่เดิมก็หมดความสำคัญไป ประกอบกับลำน้ำต้นเขินจึงเลิกใช้ไปในที่สุดสำหรับการไปมาหาสู่ภายในหมู่บ้านชาวบ้านจะเดินเท้าไปตามคันนา

สำหรับปัจจุบันในหมู่บ้านมีถนนลาดยาง 1 สาย และถนนลูกรัง 4 สาย ถนนลาดยางเป็นถนนพัฒนาการที่ตัดแยกจากถนนนครศรีธรรมราช - ปากพน้ำเข้าสู่วัดตรีนิมิตรฯ มีระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร โดยพระครูปิยะธรรมมาภรณ์เจ้าอาวาสคนปัจจุบันได้ชักชวนชาวบ้านบริจาคที่ดินและทำเรื่องขอถนนจนได้งบประมาณจากสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทในปี 2517 สองข้างทางของถนนสายนี้จะปลูกไม้ยืนต้นต่าง ๆ เช่น ชีเหล็ก แคน มะขาม เป็นต้น ทำให้ถนนสายนี้ร่มรื่นตลอดเส้นทาง ส่วนถนนลูกรังอีก 4 สายนั้นเป็นถนนที่ตัดจากถนนนครศรีธรรมราช - ปากพน้ำ เช่นกัน

ภาพที่ 8 แสดงภาพเส้นทางคมนาคมทางถนนนครศรีธรรมราช-ปากพูนึงที่ตัดผ่านหมู่บ้านบางพุทรา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 9 แสดงภาพถนนภายในหมู่บ้าน

ถนนเข้าสู่วัดศรีนิมิตร

ถนนบางพุทรา-คดเนินทางเข้าวัดมัสณีมกุฎี

สายที่สำคัญสายหนึ่งชื่อ "ถนนบางพุทรา - คตเนิน" จะตัดจากถนนนครศรีธรรมราช - ปากพื้ง ที่กิโลเมตรที่ 8 ผ่านบ้านบางพุทราไปทางตะวันออกเข้าสู่หมู่ 5 หมู่ 8 หมู่ 4 หมู่ 7 หมู่ 3 และจะมาเชื่อมต่อกับถนนนครศรีธรรมราช - ปากพื้ง ที่หมู่ 6 ปากทางของถนนสายนี้มีมอเตอร์ไซด์รับจ้างบริการโดยคิดอัตราค่าบริการ ขึ้นกับระยะทางที่ไปอัตราค่าบริการจะเขียนติดไว้ที่วินมอเตอร์ไซด์เพื่อให้ผู้ใช้บริการ รับทราบก่อนทำการว่าจ้าง นอกจากนี้จะเป็นถนนสายสั้น ๆ การไปมาหาสู่ของชาวบ้าน ถ้าเป็นเด็ก ๆ หรือหนุ่มสาวจะขี่จักรยานหรือมอเตอร์ไซด์ ซึ่งมีแทบทุกบ้าน แต่คน สูงอายุมักจะเดินไปหากันมากกว่าที่จะใช้รถ

ในช่วงฤดูฝนการคมนาคมค่อนข้างไม่สะดวก โดยเฉพาะบริเวณถนนลูกรัง ที่อยู่ลึกเข้าไปข้างใน เวลานั้นน้ำท่วมจะทำให้ทางขาดเป็นช่วง ๆ ต้องระมัดระวัง ในการใช้รถเป็นอย่างมากบางครั้งไม่สามารถใช้รถได้เลย

ประวัติชุมชนบางพุทรา

บ้านบางพุทราแต่เดิมเป็นที่อยู่อาศัยของพวกแขกที่ถูกกวาดต้อนมาจาก ไทรบุรีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ข้าหลวงนครศรีธรรมราชในสมัยนั้นได้จัดสรรพื้นที่ ให้เช่าปลูกเหล่านี้น้ำท่ามาหากิน ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2471 ได้มีชาวไทยอพยพมาจากอำเภอหัวไทร อำเภอเชียรใหญ่ และอำเภอปากพื้ง โดยเข้ามาขอแบ่งซื้อที่ดิน จากพวกแขกซึ่งมีอยู่ประมาณ 20 ครัวเรือน สาเหตุที่ต้องอพยพเข้ามาเนื่องจาก ชุมชนเดิมของตนประสบปัญหาจากภัยธรรมชาติ ฝนแล้ง ดินเสื่อม ประกอบกับชุมชน เดิมขยายใหญ่ขึ้น จึงจำเป็นต้องหาที่ดินทำกินใหม่ ในครั้งแรกที่เข้ามามีไม่กี่ครัวเรือน ต่อมา ได้ชักชวนญาติพี่น้องเข้ามาอยู่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และทำการจับจองที่สิทธิ์ของ ชาวแขก ซึ่งเป็นเจ้าของแต่เดิม เมื่อมีชาวไทยมากขึ้นชาวแขกที่เป็นเจ้าของที่แต่เดิม จึงอพยพโยกย้ายครอบครัวเข้าไปอาศัยอยู่ในตัวเมืองกันหมด

ผู้เฒ่าผู้แก่อายุรุ่น 70-80 ปีได้เล่าว่าสภาพบ้านบางพุทราในสมัยก่อนยังเป็นป่าละเมาะมีสัตว์ป่า เช่น ลิง หมูป่า อยู่บ้าง เมื่อทำการหักร้างถางพงเพื่อใช้เป็นพื้นที่ทำกิน สัตว์ป่าเหล่านั้นก็หนีเข้าไปป่าลึกไป และเมื่อมีผู้คนมากขึ้นชาวบ้านก็

ได้ช่วยกันสร้างวัดตรีนิมิตรขึ้นในปีพ.ศ. 2481 โดยนิมนต์พระอาจารย์มหาพร้อมที่วัดพระมหาธาตุมาเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก นอกจากนี้ยังได้บูรณะวัดร้างชื่อวัดเกาะหัวบ้าน ได้ชื่อใหม่ว่าวัดมัชฌิมภูมิ และเมื่อประชากรมากพอจะจัดกลุ่มได้ตามเกณฑ์ของรัฐ บ้านบางพุทราก็ได้ถูกรวมเข้าเป็นหมู่บ้านสังกัดตำบลบางจาก อำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช

ชื่อบ้านบางพุทราได้จากในพื้นที่นี้มีต้นพุทราอยู่หนาแน่น และชาวบ้านนิยมเรียกชุมชนที่อยู่อาศัยว่าบางจึงเรียกต่อ ๆ กันมาว่าบางพุทรา ส่วนชื่อของตำบลบางจากก็มาจากต้นจาก (อัมมร ชุระเจน, 2523:51,64) พื้นที่บางส่วนตำบลนี้มีดินแดนติดทะเลด้านฝั่งตะวันออกของภาคใต้ซึ่งลักษณะพื้นที่เช่นนี้ทำให้มีป่าจากอยู่ทั่วไป

โครงสร้างประชากร

บ้านบางพุทรานับได้ว่าเป็นชุมชนค่อนข้างใหญ่ เนื่องจากมีจำนวนครัวเรือนถึง 275 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมดมี 1,296 คน เป็นชาย 632 คน เป็นหญิง 664 คน ประชากรส่วนใหญ่ของหมู่บ้านนี้อายุยืน สำหรับช่วงอายุของประชากรสามารถแยกได้ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2 แสดงช่วงอายุของประชากรในบ้านบางพุทรา

ช่วงอายุ	หญิง	ชาย	รวม
0 - 1	13	11	24
1 - 4	61	58	119
5 - 9	51	45	96
10 - 14	73	54	127
15 - 19	82	86	168
20 - 24	88	84	172
25 - 29	63	58	121
30 - 39	37	40	77
40 - 44	31	35	66
45 - 49	28	32	60
50 - 54	30	30	60
55 - 59	30	21	51
60 - 64	26	27	53
65 - 69	19	21	40
70 - 74	17	13	30
75 ขึ้นไป	15	17	32

ที่มา : สถานีอนามัยตำบลบางจาก ปี 2537

ลักษณะของหมู่บ้านและการตั้งบ้านเรือน

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชุมชนนี้จะอยู่กระจายเป็นกลุ่ม ๆ ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่มีผลต่อการร่วมกลุ่มบ้านกล่าวคือ ชาวบ้านจะอยู่หนาแน่นบริเวณ

ริมคลองและสองฝั่งถนนนอกนั้นจะกระจายอยู่ทั่วไป ในแต่ละกลุ่มบ้านส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้องกัน ซึ่งเป็นผลตั้งแต่การจับจองที่ดินของบรรพบุรุษและเมื่อมีลูกหลานก็จะสร้างบ้านเรือนในอาณาบริเวณใกล้เคียง ๆ กัน

บ้านบางพุทราหรือหมู่ 1 ของตำบลบางจากนี้มีกลุ่มบ้านทั้งหมด 7 กลุ่มบ้าน คือ (หนอบ มิตรปล้อง, สัมภาษณ์ 13 สิงหาคม 2536)

- 1 กลุ่มบ้านบางพุทรา ตั้งอยู่บริเวณสองฝั่งถนนนครศรีธรรมราช-ปากพ่อง
- 2 กลุ่มบ้านเกาะหัวบ้าน ตั้งอยู่บริเวณวัดมัชฌิมภูมิ (วัดเกาะหัวบ้าน)
- 3 กลุ่มบ้านชายบาง ตั้งอยู่ริมคลองบางพุทรา
- 4 กลุ่มบ้านไม้เสียบ ตั้งอยู่ริมคลองไม้เสียบและมีเขตติดต่อกับหมู่ 9 ของตำบลท่าเรือ
- 5 กลุ่มบ้านมะขามเรียง ตั้งอยู่บริเวณต่อจากกลุ่มบ้านบางพุทรา จนถึงทางเข้าวัดบางสะพาน
- 6 กลุ่มบ้านโพธิ์แจ้ ตั้งอยู่ลึกเข้าไปทางตะวันออกของหมู่บ้านมีเขตติดต่อกับหมู่ 4 และหมู่ 8 ของตำบลบางจาก
- 7 กลุ่มบ้านอู่ควาย ตั้งอยู่ทางเหนือของกลุ่มบ้านเกาะหัวบ้านและมีเขตติดต่อกับหมู่ 2 ของตำบลท่าไร่

การศึกษา

จากการสำรวจปี 2536 พบว่าในหมู่บ้านบางพุทรา มีโรงเรียนทั้งในระดับประถมศึกษาและมีธยมศึกษาโดยระดับประถมศึกษา มี 3 โรง และในระดับมัธยมศึกษา มี 1 โรง

ชาวบ้านนิยมให้ลูกหลานเข้าโรงเรียนที่อยู่ใกล้บ้านของตน ด้วยสะดวกในการเดินทางและช่วงพักกลางวันทางโรงเรียนจะปล่อยให้นักเรียนกลับไปรับประทานอาหารที่บ้าน โรงเรียนที่มีอยู่ในหมู่บ้านนี้ล้วนเป็นโรงเรียนที่ตั้งในเขตวัดทั้งสิ้นใน

สมัยก่อนที่ยังไม่มีโรงเรียนตรีนิมิตรวิทยาซึ่งเป็นโรงเรียนระดับมัธยม ชาวบ้านจะส่งลูกหลานที่จบชั้นประถมเข้าไปเรียนต่อในตัวเมืองซึ่งในช่วงฤดูฝนเด็ก ๆ จะลำบากในการเดินทางมาก พระครูปิยธรรมาภรณ์เจ้าอาวาสวัดตรีนิมิตรจึงร่วมกับชาวบ้านดำเนินการขอจัดตั้งโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยใช้ที่ดินของวัดตรีนิมิตรและที่ดินของชาวบ้านร่วมบริจาคและได้รับการอนุมัติในปี 2526 ชื่อว่า"โรงเรียนตรีนิมิตรวิทยา" เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น แต่ความต้องการในการศึกษาต่อของเด็กมีสูงขึ้น ประกอบกับโรงเรียนมีความพร้อมจึงขยายการศึกษาให้มีถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยเริ่มเปิดสอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในปี พ.ศ. 2536

ก่อนที่ในชุมชนบ้านบางพุทราจะมีโรงเรียนในระดับมัธยมตอนปลายนั้น ชาวบ้านที่เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาจะพยายามส่งลูกหลานของตนไปอยู่กับญาติพี่น้องที่อยู่ในเมืองหรือต่างจังหวัด หรือถ้าไม่มีญาติและเป็นเด็กผู้ชายที่จะฝากฝังกับพระตามวัดในเมืองต่าง ๆ เพื่อให้เรียนให้ได้สูงสุดตามที่เจ้าตัวต้องการ และเด็กในหมู่บ้านส่วนใหญ่เมื่อถึงคราวต้องตัดสินใจจะเลือกเรียนในสายอาชีพมากกว่าสายสามัญ โดยเด็กผู้ชายจะเลือกเรียนสายช่างในวิทยาลัยเทคนิคฯ หรือเรียนสายเกษตรกรรม ส่วนผู้หญิงจะเลือกเรียนพยาบาล เรียนพาณิชย์ และเรียนด้านคหกรรมศาสตร์ จากที่ผู้ศึกษาได้พบปะพูดคุยกับเด็กเหล่านี้ในวันหยุดหรือเวลาที่มีเทศกาลพบว่า จะมีนักเรียนที่ไปเรียนเกษตรที่จังหวัดเชียงใหม่ เรียนพยาบาลที่กระบี่ เรียนสายช่างอุตสาหกรรมที่สงขลา นอกเหนือไปจากที่เรียนในตัวเมืองและที่มาเรียนในกรุงเทพมหานคร แต่ก็ยังเป็นบางส่วนที่ไม่มีโอกาสเรียนต่อ เช่น พวกที่ประกอบอาชีพประมงหรือที่เรียกว่าชาวเล เมื่อจบการศึกษาภาคบังคับก็ต้องออกจากโรงเรียนเพื่อช่วยพ่อแม่ หรือพวกที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีก็จะออกมาเพื่อรับจ้างหรือทำนาต่อจากพ่อแม่แต่ก็มีไม่มากนัก ส่วนใหญ่ก็จะจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้วเข้าทำงานโรงงานซึ่งมีอยู่หลายโรงในอำเภอปากพะนึ่ง

ภาพที่ 10 แสดงภาพโรงเรียนมัธยมภูมิ โรงเรียนระดับประถมศึกษาในบ้านบางพุทรา

ตารางที่ 3 แสดงสถานศึกษาในระดับชั้นต่าง ๆ ของบ้านบางพุทรา

โรงเรียน	ระดับชั้น	จำนวนครู	จำนวนนักเรียน
มัธยมภูมิ	ป.เตรียม - ป.6	8	80
วัดสระแก้ว	ป.เตรียม - ป.6	9	89
วัดตรีเอการาม	ป.เตรียม - ป.6	10	120
ตรีนิมิตรวิทยา	ม.1 - ม.4	52	934

ที่มา : ข้อมูลของโรงเรียนในหมู่บ้านบางพุทรา ปี 2536

สาธารณสุข

ชาวบ้านในหมู่บ้านบางพุทราเมื่อเจ็บป่วยจะไปขอรับบริการที่อนามัยประจำตำบลบางจากซึ่งตั้งอยู่ในหมู่ 6 อนามัยตำบลจะให้การดูแลรักษาโรคต่าง ๆ ที่ไม่รุนแรงตลอดจนบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคต่าง ๆ ได้แก่ โรคคอตีบ ไกกรนบาดทะยัก โปลิโอ หัด ไทฟอยด์ และวัณโรค แต่ถ้าเป็นโรคที่เกินความสามารถของทางเจ้าหน้าที่อนามัยทางอนามัยก็จะส่งผู้ป่วยเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยซึ่งตั้งอยู่ในตัวเมืองระยะทางห่างจากหมู่บ้านประมาณ 10 กิโลเมตร คนไข้ที่มารักษาที่อนามัยโดยมากเป็นโรคเกี่ยวกับโรกระบบทางเดินหายใจมากกว่าโรคอื่น ๆ สำหรับการคลอดมารดามักไปฝากครรภ์ที่โรงพยาบาล แต่ในบางรายก็ยังรับบริการจากหมอต้าแยในหมู่บ้านซึ่งผ่านการอบรมมาแล้ว 2 คนค่าทำคลอดท้องละ 300 บาท

นอกจากจะมีสถานีอนามัยประจำตำบลแล้ว ยังจัดให้มีการอบรมอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ในบ้านบางพุทราที่มีอาสาสมัครสาธารณสุขที่ผ่านการอบรมแล้ว 16 คนเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายสาธารณสุขมูลฐานรวมทั้งยังมีการจัดตั้งกองทุนยาในหมู่บ้าน 1 แห่ง เพื่อยามกะทันหันชาวบ้านสามารถที่จะซื้อยาบรรเทาอาการขั้นต้นจากกองทุนยาก่อนที่จะไปยังสถานีอนามัยหรือโรงพยาบาล

การจัดการบ้านเรือน จากข้อมูลพัฒนากรที่ทำการสำรวจ ปี 2535 ในบ้านบางพุทรา มีจำนวนครัวเรือนที่ถูกสุขลักษณะ 35 ครัวเรือน และจากการสัมภาษณ์อนามัยตำบลว่าในปี 2537 ในหมู่บ้านใช้ส้วมราด 100 เปอร์เซ็นต์เต็ม และในหมู่บ้านกำลังมีการสร้างศูนย์อนามัยแม่และเด็ก

สภาพเศรษฐกิจของชุมชน

เศรษฐกิจของชาวบ้านบางพุทราขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรม โดยมีอาชีพหลักคือ การทำนา รองลงมาคือ เลี้ยงสัตว์นอกจากนี้ยังมีอาชีพรับจ้าง และค้าขายดังมีรายละเอียดดังนี้

1. ทำนา

ชาวใต้รับประทานข้าวเจ้าเป็นอาหารหลัก ส่วนข้าวเหนียวนิยมใช้ประกอบเป็นของหวาน รับประทานเป็นบางมื้อบางครั้ง ด้วยเหตุนี้ชาวนาจึงใช้พื้นที่นาเกือบทั้งหมดปลูกข้าวเจ้า จะเจียดเนื้อที่เพียงบางส่วนปลูกข้าวเหนียว โดยถือคติว่า "อย่างน้อยให้พอมีข้าวเหนียวทำบุญได้ตลอดปี" ในพื้นที่บ้านบางพุทราเป็นเนื้อที่ปลูกข้าวเจ้า 2,395 ไร่ มีเนื้อที่ปลูกข้าวเหนียวเพียง 5 ไร่

การทำนาเป็นอาชีพหลักของบ้านบางพุทรา เป็นเปอร์เซ็นต์ของชาวบ้านทั้งหมดชาวบ้านยังคงทำนาอยู่กว่า 80 % (แบบ มิตรปล้อง, สัมภาษณ์ 12 สิงหาคม 2536) การทำนาในชุมชนนี้จะมีทั้งทำนาปี และทำนาปรัง

นาปี จะทำทั้งหมด 121 ครัวเรือน โดยจะเริ่มไถคราดประมาณเดือน พฤษภาคม - มิถุนายน และจะทยอยเก็บเกี่ยวปลายเดือนมกราคมจนเสร็จสิ้นทั้งหมดราวเดือนมีนาคมของปีถัดไป การทำนาปีจะอาศัยน้ำจากคลองบางพุทราและจากน้ำฝน แต่ถ้าปีใดแล้งจัดก็ไม่สามารถทำนาได้

นาปรัง จะทำเป็นบางปี ที่ทำมีทั้งหมด 60 ครัวเรือน บริเวณที่สามารถทำนาปรังได้จะอยู่ทางตะวันตกของหมู่บ้านซึ่งมีคลองชลประทานซึ่งขุดต่อมาจากคลองบางพุทราและไปเชื่อมกับคลองไม้เสียบไหลผ่านพื้นที่นา นาปรังจะเริ่มไถคราดเดือน เมษายน - พฤษภาคม เริ่มเก็บเกี่ยวเดือนสิงหาคมและไปเสร็จสิ้นราวเดือนกันยายน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขั้นตอนการทำนา

เดือนหก	(พฤษภาคม)	-	เริ่มทำนา ฝนเริ่มตก มีการไถตะไั่วเพื่อพลิกดินและรวนฝน ก่อนทำนา พ่อเฒ่าแม่เฒ่าจะดูฤกษ์ว่าควรเริ่มแรกไถในวันใด
เดือนเจ็ด	(มิถุนายน)	-	หว่านข้าว และไถกลบเพื่อกันนก มากินเมล็ดข้าว กลบเมล็ดข้าวไม่ให้แห้ง
เดือนแปด	(กรกฎาคม)	}	ดูแลต้นข้าวบริเวณใดในนาที่ต้นข้าวขึ้นแน่นก็จะแยกไปซ่อมในส่วนที่ยังบางอยู่ และจะทำลายวัชพืชที่ขึ้นแซม นอกจากนี้จะใส่ปุ๋ย โดยใส่ 2 ช่วง คือหลังจากทำลายวัชพืช และ ช่วงข้าวตั้งท้องข้าว ปลายเดือนอ้าย
เดือนเก้า	(สิงหาคม)		
เดือนสิบ	(กันยายน)		
เดือนสิบเอ็ด	(ตุลาคม)		
เดือนสิบสอง	(พฤศจิกายน)		
เดือนอ้าย	(ธันวาคม)		
เดือนยี่	(มกราคม)	}	เกี่ยวข้าว (การเกี่ยวข้าวอาจจะใช้แรงงานของครอบครัวตนเอง หรือใช้แรงงานเพื่อนบ้านที่เรียก ลงแขก หรือไปช่วยเกี่ยวนาเพื่อนบ้านแล้ว เพื่อนบ้านมาช่วยคืนเรียก นาวาน)
เดือนสาม	(กุมภาพันธ์)		
เดือนสี่	(มีนาคม)		
เดือนห้า	(เมษายน)		-

พันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกจะใช้พันธุ์ส่งเสริมเป็นส่วนใหญ่แต่ก็มีบางรายที่ยังคงใช้พันธุ์พื้นเมือง โดยให้เหตุผลว่าพันธุ์ส่งเสริมลงทุนสูงกว่ามาก ข้าวที่ได้จะขายให้โรงสีที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านบางพุทราที่มีโรงสีขนาดใหญ่ซึ่งมีกำลังการผลิต 90 แร่งม้า 1 โรง สามารถสีข้าวได้ 70 กระสอบ ต่อวันโรงสี 16 แร่งม้า 6 โรง และโรงสี 12 แร่งม้าอีก 2 โรง ปีที่ผ่านมา (2536) โรงสีรับซื้อข้าวเกี่ยวนละ 3,200 บาท โดยดูจากเมล็ดข้าวว่าสวยหรือไม่ ไม่มีการวัดความชื้นของเมล็ดข้าวเหมือนเช่นในภาคอื่น ๆ

การจัดสรรข้าวที่ได้หลังจากการเก็บเกี่ยวจะแบ่งออกเป็นส่วน ๆ ดังนี้

- 1 เก็บไว้เป็นพันธุ์ข้าวสำหรับปลูกในครั้งต่อไป
- 2 เก็บไว้ทำขนมในงานทำบุญต่าง ๆ
- 3 เก็บไว้บริโภค
- 4 ที่เหลือทั้งหมดจะนำไปขาย

สิทธิในการทำกินของบ้านบางพุทราจะมี 3 ลักษณะคือ

- มีที่นาของตัวเอง	120	คร้าว เรือน
- มีของตัวเองและเช่าเพิ่ม	110	คร้าว เรือน
- ต้องเช่าทั้งหมด	45	คร้าว เรือน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนครัวเรือนที่มีที่นา

จำนวนที่นา : ไร่	จำนวนครัวเรือน
ต่ำกว่า ไร่	6
1 - 5 ไร่	86
6 - 10 ไร่	67
11 - 20 ไร่	45
21 - 50 ไร่	16
มากกว่า 50 ไร่	10

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ปี 2536

แม้จะมีการทำนาเป็นอาชีพหลักของหมู่บ้าน แต่ในช่วง 10 ปีมานี้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในด้านอาชีพมากขึ้นเพราะมีปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำ นอกจากนี้ยังมีปัญหาอื่น ๆ อีก ได้แก่ดินเสื่อม ดินเค็ม บริเวณทางตะวันออกของชุมชนเมื่อมีน้ำทะเลหนุนเข้ามาทำให้ดินบริเวณดังกล่าวเค็มไม่สามารถปลูกข้าวได้ ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล แรงงานไม่มีทำให้มีหลายครัวเรือนต้องหันไปมีอาชีพอื่น

2. การเลี้ยงสัตว์

สัตว์ที่เลี้ยงในบ้านบางพุทธามีหลายประเภททั้งเลี้ยงเพื่อเป็นการค้าและเลี้ยงเพื่อกินเอง การเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริมที่ชาวบ้านมีไว้นอกเหนือจากการทำนาแต่กลับทำรายได้มากกว่าอาชีพหลักเลยทำให้บางครัวเรือนหันมาทำการเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพหลักดังเช่นกรณีนางจวง สุวรรณปากแพรเคเดิมเคยทำนา 30 ไร่ได้รายได้ปีละ 20,000 บาท - 30,000 บาท ต่อมาฝนแล้งทำนาไม่ได้ผลเพราะพื้นที่ทำนาอยู่ทางตะวันออกของหมู่บ้านต้องอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียวจึงหันมาเลี้ยงไก่ไข่โดย

ทำกัน 2 คนกับสามีเลี้ยงประมาณ 1,000 กว่าตัวมีรายได้สุทธิต่อเดือนประมาณ 10,000 บาท ส่วนที่นาของตนให้ญาติเช่าทำแทน ขณะนั้นนางจวงกำลังทำโรงเลี้ยง

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนควัวเรือนที่เลี้ยงสัตว์

ประเภทสัตว์ที่เลี้ยง	จำนวนควัวเรือน
โคเนื้อ	86
สุกร	20
ไก่ไข่	3
ปลา	4

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ปี 2536

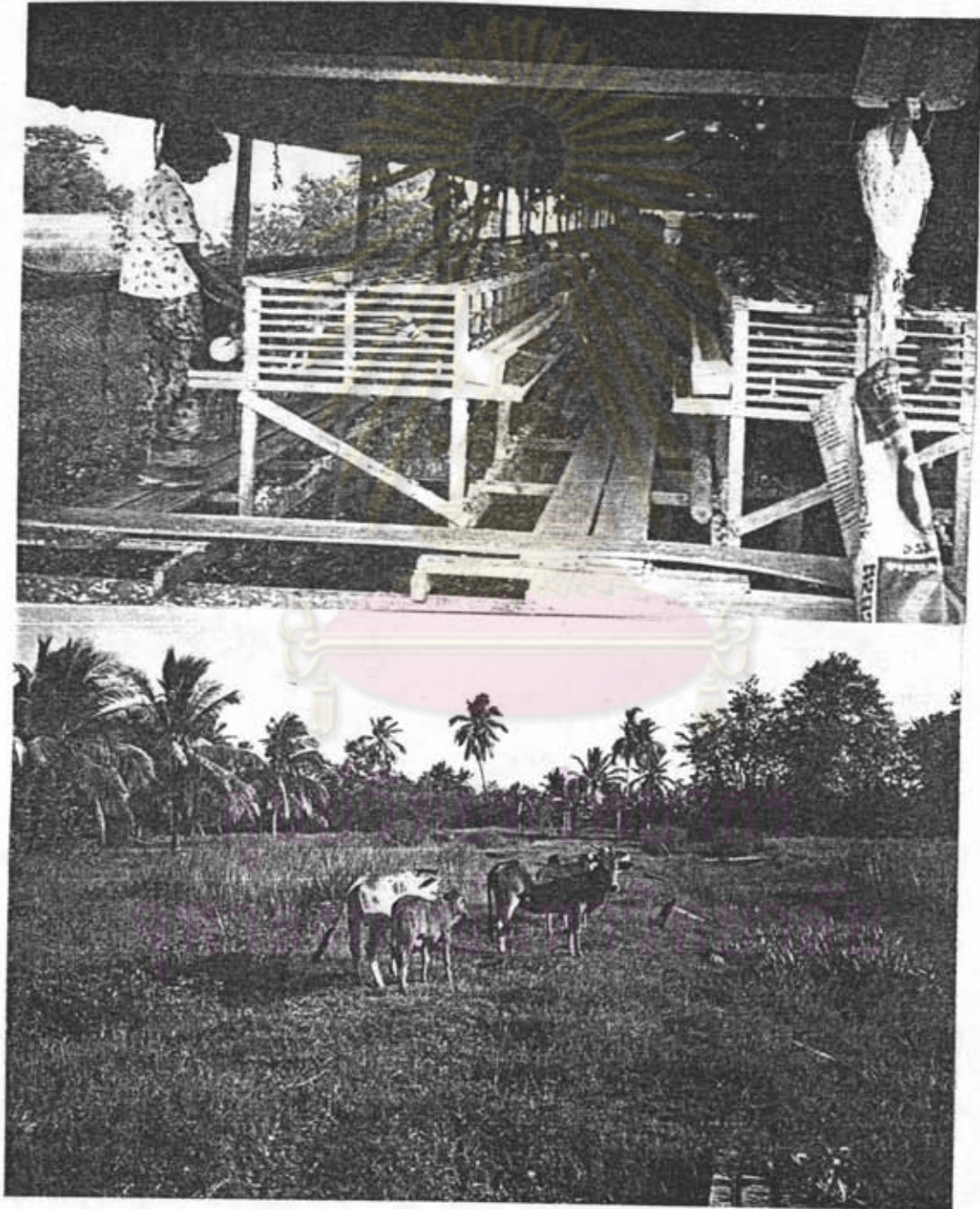
ไก่อีก 1 แห่งประมาณอีก 1,000 กว่าตัวและไข่ที่ได้นางจวงขายเองทั้งปลีกและส่ง ทั้งขายที่บ้านและไปขายยังตลาดต่าง ๆ

โคเนื้อ การเลี้ยงโคเนื้อนั้นเป็นอาชีพเสริมของการทำนาอย่างแท้จริง เพราะอาหารของโคก็คือฟางข้าวและหญ้าที่อยู่ในทุ่งนา มีต้องเสียค่าใช้จ่ายในส่วนนี้เหมือนไก่ ทั้งหมดบ้านมีโค 216 ตัว ในช่วงปี 2530-2532 โคราคาดีมาก แต่ในช่วงนี้ (2536) ราคาตก ชาวบ้านจึงไม่ได้หวังที่จะได้รายได้จากโค วิธีการเลี้ยง ตอนเช้าก็ปล่อยโคออกจากคอกให้ไปอยู่ในทุ่งหญ้าตอนเย็นก็ไปค่อนกลับ

สุกร ส่วนใหญ่ผู้ที่เลี้ยงจะเป็นผู้ที่มีโรงสีขนาดเล็ก เพราะส่วนที่เหลือจากการสีข้าว คือรำและปลายข้าวเอาไว้เลี้ยงสุกรแต่ก็เลี้ยงจำนวนไม่มากนัก มีเจ้าที่เลี้ยงมากอยู่ 2 เจ้า คือเลี้ยงประมาณเจ้าละ 50 ตัว

ปลา ปลาที่เลี้ยง ได้แก่ ปลาช่อน ปลาดุก และปลาหมอ โดยขุดดิน
จากที่นาขึ้นมาแล้วทำเป็นบ่อวิธีการเลี้ยงจะได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของ
หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง

ภาพที่ 11 แสดงภาพอาชีพเลี้ยงไก่และเลี้ยงวัวของชาวบ้าน

นอกเหนือจากอาชีพเลี้ยงสัตว์แล้ว ชาวบ้านยังนิยมปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินเอง เช่น พริก มะเขือ ตะไคร้ มะกูด มะนาว รวมตลอดถึงผลไม้ที่ปลูกง่ายไม่ต้องใช้เวลาในการดูแลรักษามากนัก เช่น มะละกอ กล้วย แต่เมื่อผลผลิตเหล่านี้เกินความต้องการของการบริโภคก็จะนำไปขายยังตลาด

3. รับจ้าง

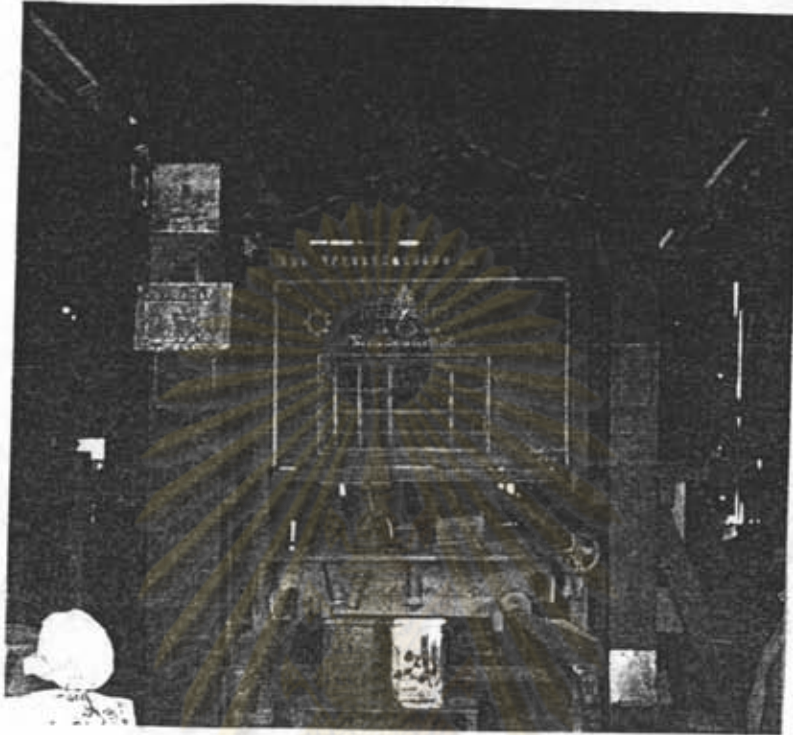
อาชีพรับจ้างเป็นอาชีพที่มีเปอร์เซ็นต์สูงขึ้นทุกปี เนื่องด้วยสาเหตุที่สำคัญ 2 ประการคือ สภาพธรรมชาติไม่เอื้ออำนวยต่อการปลูกข้าว ฝนไม่ตก ดินเค็มและเสื่อมสภาพ ผลผลิตที่ได้จากการปลูกข้าวลดต่ำลงมาก ประการที่สอง ลูกหลานที่ได้รับการศึกษาไม่อยากจะใช้ชีวิตอยู่ในท้องทุ่งนาอย่างพ่อแม่จึงหันเหมาทำงานในโรงงานซึ่งได้รับผลตอบแทนเร็วทันใจกว่าการทำนา จากการสอบถามพบว่าโดยส่วนใหญ่จะไปทำงานโรงงานในอำเภอปากพนังเป็นโรงงานเกี่ยวกับอาหารทะเลต่าง ๆ เช่นปลากระป๋อง ปอกกุ้ง แรงงานที่ไปทำเป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชายและจะอยู่ในช่วงอายุ 18-35 ปี ได้ค่าแรงเฉลี่ย 100 บาทต่อวันขึ้นอยู่กับปริมาณงานที่ทำได้การเดินทางจะมีการรับส่งจากโรงงานกับหมู่บ้านโดยจะคิดค่ารถเป็นรายเดือน นอกจากนี้ยังมีไปทำงานรับจ้างในตัวเมืองและต่างจังหวัดอีกด้วย

4. อาชีพอื่น ๆ

นอกเหนือจากการทำนา การเลี้ยงสัตว์ และรับจ้างแล้วก็ยังมีอาชีพอื่น ๆ อีกได้แก่

ค้าขาย มี 2 กรณี คือ 1. ดังที่ได้กล่าวไว้ในอาชีพทางด้านเกษตรกรรมแล้วนั้นว่า ชาวบ้านจะเป็นผู้ไปขายผลผลิตของตนเองที่ตลาดโดยไม่ผ่านคนกลาง 2. ขายอาหารหรือของชาวบริเวณศาลาท่ารถโดยสาร หรือท่ารถมอเตอร์ไซด์รับจ้างจะมีร้านค้าขายของชาวรวมทั้งเครื่องดื่มประเภทชาบูกำลัง และน้ำอัดลม นอกจากนี้จะมีขนมจีนน้ำยาหรือไม้กั้นขายก๋วยเตี๋ยว แต่จะไม่มีกับข้าววางขายในหมู่บ้านเลยและบริเวณดังกล่าวก็จะเป็นที่ชุมนุมกันของชาวบ้านด้วย

ภาพที่ 12 แสดงภาพโรงสีข้าวภายในหมู่บ้าน

โรงสีขนาดเล็ก

โรงสีข้าวอุปกัมภ์ ซึ่งเป็นโรงสีที่ใหญ่ที่สุดในหมู่บ้าน

โรงสี โรงสีที่ใหญ่ที่สุดคือ โรงสีข้าวอุปกัมภ์ ซึ่ง แต่เดิมเจ้าของโรงสีทำนามาก่อนจึงสร้างโรงสีขนาดเล็กเพื่อสีข้าวเอง ต่อมาเมื่อเลิกอาชีพทำนาจึงหันมาปรับปรุงจนทำให้กลายเป็นโรงสีขนาดใหญ่ โรงสีนี้จะรับซื้อข้าวเปลือกจากชาวบ้านและนำไปขายยังตลาดนัดต่าง ๆ ด้วยตนเอง รวมถึงไปขายตลาดในตัวเมืองด้วย โรงสีนี้จะมีคนงาน 8-9 คนเป็นคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมด นอกจากโรงสีข้าวอุปกัมภ์ก็ยังมีโรงสีเล็กอื่น ๆ อีกแต่โรงสีเหล่านั้นมิได้หวังรายได้จากการสีข้าวเท่าใดนักเพราะคิดค่าสีข้าวเพียงกิโลกรัมละ 2 บาทแต่จะหวังผลจากส่วนที่เหลือของการสีข้าว (ดังได้กล่าวไว้ในอาชีพเลี้ยงสุกรแล้ว)

ประมง กลุ่มบ้านที่อยู่ลึกเข้าไปทางตะวันออกเฉียงเหนือติดกับหมู่ 5 จะมีชาวเลซึ่งจะออกหาปลาพวกนี้จะมีรายได้ไม่แน่นอนไม่ได้ครั้งละมาก ๆ แต่ไม่ได้ค่อยบ่อยช่วงฤดูมรสุมก็ออกไม่ได้

รับราชการ จะมีข้าราชการซึ่งเป็นคนในพื้นที่ทำให้เป็นที่นับหน้าถือตาของชาวบ้าน จะมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าอาชีพอื่น ๆ

5. รายได้

รายได้ของชาวบ้านหมู่บ้านนี้จากการสังเกตและสอบถามพบว่าที่อยู่ใกล้ถนนจะมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าชาวบ้านที่อยู่ลึกเข้าไปจากถนนเพราะ โอกาสในการประกอบอาชีพเสริมนอกเหนือจากการทำนามีมากกว่า สำหรับรายได้ชาวบ้านมองว่าพวกตนอยู่ในฐานะยากจนแต่ในสายตาของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้ามาทำงานในพื้นที่กลับมองว่าชาวบ้านในหมู่ 1 บางพุทธานี้ดีกว่าหมู่บ้านอื่น ๆ ในตำบลเดียวกัน ข้อมูลจากสรรพากรจังหวัดปี 2535 แสดงว่ารายได้จากภาษีบำรุงท้องที่ในหมู่บ้านนี้เป็นจำนวน 13,900 บาทต่อปี และจากข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน ปี 2535 ส่วนมากมีรายได้ครัวเรือนละ 21,600 บาทต่อปี

6. ตลาด

ในชุมชนนี้แต่เดิมแทบไม่ต้องซื้อของจากเมืองเลย เพราะชาวปลาอาหารสามารถหาได้ในพื้นที่ การไปตลาดในเมืองหรือตลาดปากน้ำจะไปเพื่อ

ชื่อของแห้งที่ไม่มีในท้องถิ่นเช่น พริกแห้ง หอม กระเทียม และจะซื้อทีละมาก ๆ เพราะการไปตลาดแต่ละครั้งจะใช้เวลาทั้งวัน ต่อมาเมื่อการคมนาคมสะดวกขึ้น

ภาพที่ 13 แสดงภาพตลาดนัดท่าไร่ ซึ่งเป็นตลาดที่ชาวบ้านบางพุทรานิยมไปจับจ่าย จะมีเฉพาะวันพฤหัสบดี เท่านั้น

ชาวบ้านก็ยังนิยมซื้อของมากักตุนไว้จ่ายอาหารสดอาทิตย์ละครั้งไม่ว่าจะเป็นเนื้อหมู ไก่ กุ้ง โดยซื้อมาใส่ในช่องแช่แข็งในตู้เย็น เมื่อต้องการใช้ก็จะนำมาใช้เท่าที่ ต้องการ ส่วนผักสดจะไม่ซื้อจะเก็บจากละแวกบ้าน หรือปลูกไว้เอง

นอกจากนี้ชาวบ้านยังสามารถไปจับจ่ายข้าวของได้จากตลาดนัดต่างๆ ที่จัดขึ้นเรียกว่า วันนัด จะจัดเฉพาะวันที่กำหนดเท่านั้น การจัดวันนัดนี้เป็นการ แลกเปลี่ยนผลิตผลทางเกษตรกรรมที่ผลิตได้ในท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นสำคัญ และเพื่อ ซื้อหาของกินของใช้ที่จำเป็นบางอย่าง เช่น เครื่องครัว เครื่องแกง เสื้อผ้า และ เครื่องสำอาง สถานที่ตั้งตลาดนัดมักอยู่ใกล้แหล่งชุมชน ใกล้ทางหรือใกล้ท่ารถ ตลาดนัดจะเริ่มตั้งแต่เช้ามืดและจะเลิกในตอนสายหรืออย่างช้าไม่เกินเที่ยงวัน สินค้าในตลาดนัดส่วนใหญ่เป็นผลิตผลทางเกษตรกรรมที่มีอุดมสมบูรณ์ในละแวกนั้น เช่น พืชผัก ผลไม้ กุ้ง หอย ปู ปลา อาหารพื้นบ้าน ข้าวสาร อาหารแห้ง ของป่า ส่วนสินค้าจากต่างถิ่นได้แก่ เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ เครื่องทำครัว เสื้อผ้า สินค้าในตลาดนัดจึงเป็นเรื่องบ่งบอกสภาพความต้องการพื้นฐาน บอกร ทรัพยากรในท้องถิ่นค่านิยมและศักยภาพของสังคมนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี ตลาดนัดที่ ชาวบ้านบางพุทราไปค้าขายและจับจ่ายดังนี้ (จวง สุวรรณปากแพรก, สัมภาษณ์ 1 ตุลาคม 2536)

วันจันทร์	ตลาดนัดชลประทานบางจาก
วันอังคาร	ตลาดนัดหัวถนน
วันพุธและวันเสาร์	ตลาดนัดบางจาก
วันพฤหัสบดี	ตลาดนัดท่าไร่
วันศุกร์	ตลาดนัดปากนคร
วันเสาร์-อาทิตย์	ตลาดนัดหน้าเมือง, ตลาดพลูขวาง
วันอาทิตย์	ตลาดนัดบางช้า

ตลาดนัดที่ชาวบางพุทราไปจับจ่ายมากที่สุดคือ ตลาดนัดท่าไร่เพราะอยู่ใน พื้นที่ติดกันสามารถเดินไปได้ ตลาดนัดท่าไร่จะเริ่มขายตั้งแต่เช้ามืด สาย ๆ ก็ เลิก เป็นตลาดนัดเล็ก ๆ ขายของไม่มากนักข้าวของที่ขายจะวางขายของกับพื้น

หรือบนศาลา ผู้ใหญ่บ้านของบ้านท่าไร่เป็นผู้ดูแล ส่วนตลาดนัดแห่งอื่น ๆ จะมีเจ้าของสถานที่หรือผู้นำในท้องถิ่นเข้ามาดำเนินการเพื่ออำนวยความสะดวกให้ เช่น ท่าโรงร้านให้โดยเรียกเก็บค่าหัวตลาด (ค่าเช่าที่) การจับจองพื้นที่สำหรับขายจะมีตั้งแต่ 3 บาท, 5 บาท, 10 บาทราคาเหล่านี้เป็นราคาสำหรับพื้นที่ที่ไม่ใช่โรงร้าน แต่ค้าขายสินค้าในโรงร้านจะมีอีกอัตราหนึ่ง ผลผลิตที่ชาวบ้านนำมาขายบางชนิดจะเป็นของที่ตนปลูกไว้กินเองแต่มีจำนวนมากเกินความต้องการจึงนำมาขาย เช่น ใบมะกรูด ลูกมะกรูด มะนาว ตะไคร้ มะเขือพวง มะละกอผลผลิตบางอย่างเก็บได้จากละแวกบ้าน เช่น ตำลึง กระถิน ผักบุ้ง จะนำมามัดเป็นกำ ๆ แล้ววางขาย เมื่อตลาดวายผลผลิตทางเกษตรเหล่านี้จะแลกเปลี่ยนกันในหมู่พ่อค้าแม่ค้าด้วยกันไม่มีการนำของที่ขายกลับบ้านเพราะพ่อค้าแม่ค้าต่างรู้จักกันหมด

การมีตลาดนัดนับได้ว่าเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านรู้จักค้าขาย และยังเป็นสถานที่พบปะกันระหว่างชาวบ้านต่างหมู่บ้าน และบ่อยครั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้ตลาดนัดเป็นสถานที่พบปะประชาชนเพื่อชี้แจงข้อราชการหรือแจ้งกิจกรรมต่าง ๆ ให้ทราบ หมู่สาวก็มีโอกาสพบปะพูดคุยกัน รักใคร่จนแต่งงานกันหลายคู่จากจุดเริ่มต้นที่ตลาดนัด (สารานุกรมภาคใต้ เล่ม 8, 2536:3325)

การเมืองการปกครอง

บ้านบางพุทราเป็นหมู่บ้านหนึ่งในจำนวน 10 หมู่ของตำบลบางจาก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นหมู่บ้านที่มีขนาดพื้นที่ และจำนวนประชากรมากที่สุดของตำบล ทางคณะกรรมการหมู่บ้านได้ประชุมลงมติเสนอให้แบ่งเขตการปกครองในบ้านพุทราเป็น 2 หมู่บ้านในปี 2535 ขณะนี้กำลังอยู่ในระหว่างการดำเนินการ

ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันชื่อนายแนบ มิตรปล้องเป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ 6 ต่อจากผู้ใหญ่เนือง ดีแก้ว, ผู้ใหญ่คลัง ประทุมสุวรรณ, ผู้ใหญ่ไว รัตนประทุม, ผู้ใหญ่โท ทิพย์ชัชและผู้ใหญ่ล่อง ทิพย์ชัช ผู้ใหญ่แนบได้รับการเลือกตั้งเมื่อปี 2525 ลูกบ้านยอมรับและเห็นว่านายแนบเป็นผู้ใหญ่บ้านที่ดีเมื่อชาวบ้านเดือดร้อนหรือไม่สะดวกในการติดต่อ

กับทางราชการ ผู้ใหญ่แถมจะทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง เป็นตัวแทนในการติดต่อใน ขณะเดียวกันก็เป็นตัวแทนของทางราชการในการสั่งการและรับนโยบายมาปฏิบัติ

ในการพัฒนาหมู่บ้านผู้ใหญ่แถมมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นที่ปรึกษาและ ร่วมรับผิดชอบ คณะกรรมการหมู่บ้านมี 7 ฝ่ายประกอบด้วยฝ่ายสาธารณสุข ฝ่าย รักษาความสงบ ฝ่ายการศึกษา ฝ่ายสวัสดิการสังคม ฝ่ายปกครอง ฝ่ายป้องกัน และฝ่ายการคลัง คณะกรรมการหมู่บ้านจะอยู่ในตำแหน่งคราวละ 5 ปี แต่ละฝ่ายจะ มีการแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจนแต่ในทางปฏิบัติเมื่อหมู่บ้านมีกิจกรรมใน ด้านใดก็ตามคณะกรรมการต่างช่วยกัน และประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านเข้ามาร่วมใน กิจกรรมนั้น ๆ จากการสังเกตพบว่าชาวบ้านให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ หาก ผู้ใหญ่แถมไปขอความร่วมมือ เช่นในวันที่ 12 สิงหาคม 2536 ซึ่งเป็นวันแม่แห่งชาติ ผู้ใหญ่แถมได้เชิญชวนลูกบ้านที่มีบ้านเรือนอยู่บริเวณถนนนครศรีธรรมราช - ปากพื้ง ปลุกหญ้าแฝกอันเป็นโครงการในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นอกจากนี้ในเทศกาลงานบุญ และกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ผู้ใหญ่แถมจะเป็นผู้นำ หรือเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ จนงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ในส่วนความสนใจทางการเมืองของชาวบ้านบางพยุหะ จากการสังเกต และสัมภาษณ์พบว่าชาวบ้านจะตื่นตัวทางการเมือง โดยเฉพาะผู้ชายจะมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองจากข่าวสารที่ปรากฏทางสื่อสารมวลชนประเภท ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์ คำนิยมทางการเมืองยังยึด ตัวบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอเป็นหลักตัวอย่างเช่นระหว่างเขต ต่อระหว่าง 3 ตำบลที่วัดตรีนมิตรมีการสร้างสะพานเชื่อมคลองไม้เลียบเพื่อให้ ชาวบ้านสามารถเดินทางไปมาหาสู่กันได้สะดวกใน ปี 2535 โดยได้รับความ ช่วยเหลือจาก พณฯ ท่านสัมพันธ์ ทองสมัคร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ในรัฐบาลปัจจุบัน (2536) ซึ่งเป็นสมาชิกผู้แทนราษฎรของเขตนี้ นอกจากนี้เมื่อ ถามถึงเกณฑ์ที่ชาวบ้านใช้ในการตัดสินใจเลือกผู้แทนราษฎรนั้นพบว่าชาวบ้านจะเลือก จากคนบ้านเดียวกัน เป็นคนพูดจริงทำจริง และสามารถพบปะพูดคุยได้ง่าย

ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

1. ครอบครัวและเครือญาติ

บ้านบางพุทรา มีลักษณะการตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มบ้าน แต่ถ้าเดินไปตามแนวถนนของหมู่บ้านจะเห็นว่าชาวบ้านตั้งบ้านเรือนเรียงรายอยู่สองข้างถนน การแต่งงานมักเป็นการแต่งงานภายในกลุ่ม ความผูกพันของชาวบ้านจึงเป็นความเกี่ยวข้องแบบเครือญาติทั้งฝ่ายพ่อและฝ่ายแม่ ครอบครัวของชาวบ้านบางพุทรา ส่วนใหญ่เป็นแบบครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) ประกอบด้วยพ่อ แม่ ลูก เมื่อลูก ๆ แต่งงานจะแยกออกมาปลูกบ้านใหม่ในบริเวณที่บิดามารดาแบ่งให้ แต่ถ้าเป็นลูกสาวคนเล็กคู่สมรสก็มักจะอยู่กับครอบครัวของฝ่ายหญิงอย่างถาวร เพราะลูกสาวคนเล็กจะต้องเลี้ยงพ่อแม่ หลังจากพ่อแม่เสียชีวิตจะได้รับบ้านและที่นาที่พ่อแม่เก็บไว้เป็นส่วนของตนเป็นมรดก ในบางท้องถิ่นเรียกส่วนนี้ว่า นาผี เพราะเก็บไว้เพื่อชายเผ่าผีตนเอง

การแต่งงานให้ความสำคัญกับฝ่ายหญิง กล่าวคือ ผู้ชายจะต้องไปอยู่บ้านผู้หญิงหรือในที่ดินที่พ่อแม่ฝ่ายหญิง แม้ครอบครัวของลูกสาวจะแยกเรือนออกไปแต่การติดต่อพึ่งพากับครอบครัวพ่อแม่ยังคงมีอยู่อย่างสม่ำเสมอ ลูกสาวและลูกเขยจะมาช่วยทำนาและกิจกรรมอื่น ๆ ให้กับครอบครัวพ่อแม่ การนับญาติในบ้านบางพุทรา มี 2 ลักษณะ คือ เป็นญาติสายตรงมีสายเลือดเดียวกัน และการนับญาติที่เกิดจากการแต่งงานเป็นการเกี่ยวข้องของญาติฝ่ายลูกเขยหรือฝ่ายสะใภ้ การนับญาติลักษณะนี้จึงทำให้ความสัมพันธ์ของแต่ละครอบครัวเกี่ยวข้องเป็นเครือญาติกันแทบทั้งหมู่บ้าน ดังนั้นเมื่อมีประเพณีพิธีกรรมหรือกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งของส่วนตัวหรือส่วนรวม ชาวบ้านจึงออกมาช่วยเหลือกันอยู่เสมอ

บทบาทในครอบครัว เมื่อแต่งงานฝ่ายชายจะได้รับการคาดหวังว่าจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อการหารายได้ให้แก่ครอบครัว และเอาใจใส่กับทุกคนที่เป็นสมาชิกในครอบครัวตามฐานะ และเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นฝ่ายชายจะเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด (Patriarcal) ในการตัดสินใจ ในส่วนของฝ่ายหญิงได้รับการคาดหวังให้เป็น

แม่บ้านเช่น ชื่อสิ่งของเครื่องมือ เครื่องใช้ประจำบ้าน ทำอาหาร ซ่อมแซมสิ่งของ เล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นต้นว่าเย็บปะเสื้อผ้า เลี้ยงและอบรมลูกให้เป็นคนดี เอาใจใส่ ดูแลให้ความเคารพพ่อแม่ตนเอง ลูก ๆ ก็ได้รับการคาดหวังให้เป็นเด็กที่เคารพ เชื่อฟังพ่อแม่ และเมื่อโตขึ้นลูกชายจะช่วยพ่อทำงาน และลูกสาวจะช่วยแม่ทำงาน

2. ศาสนา

ชาวบ้านในชุมชนแห่งนี้ทุกคนนับถือพุทธศาสนา และความเชื่อความศรัทธาในศาสนาก็มีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านพุทธาเป็นอย่างมากที่เห็นได้ชัด ได้แก่ ประเพณีพิธีกรรมที่จัดขึ้นทั้งประเพณีในรอบปี หรือประเพณีชีวิตต่างก็เกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนาไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง วัดและพระสงฆ์เปรียบเสมือนตัวแทนของศาสนาที่ชาวบ้านสามารถเข้าถึงได้ ภายในชุมชนแห่งนี้มี 2 วัด คือ วัดตรีนิมิตรและวัดมัชฌิมภูมิ

วัดตรีนิมิตร เป็นคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2491 หลังจากมีการตั้งชุมชนนี้ไม่นานนัก เมื่อชุมชนขยายขึ้นชาวบ้านต้องการมีวัดให้เป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ จึงพร้อมใจมอบที่ดินกว่า 100 ไร่ บริเวณริมคลองไม้เสียบซึ่งเป็นเขตติดต่อ 3 ตำบลคือ ตำบลบางจาก ตำบลท่าไร่ และตำบลท่าเรือ เพื่อร่วมสร้างวัดและนิมนต์พระมหาพรหมที่จำพรรษาอยู่ที่วัดมหาธาตุมาเป็นเจ้าอาวาส ครั้นพ.ศ. 2503 มหาพรหมมรณภาพ พระครูปิยธรรมภรณ์ลูกศิษย์ก็รับเป็นเจ้าอาวาส มาจนถึงปัจจุบัน ท่านได้พัฒนาวัดและหมู่บ้านให้มีความเจริญมาเป็นสำคัญคือ ปี 2503 สร้างสะพานข้ามคลองวัดตรีนิมิตร ปี 2504 สร้างโรงฉัน ปี 2512 สร้างธรรมาสน์ 2 ชุด ปี 2513 สร้างศาลาการเปรียญ ปี 2514 สร้างถนนเข้าวัดตรีนิมิตร ปี 2526 จัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษา, สร้างถนนวัดตรีนิมิตรต่อไปถึงถนนพัฒนาการบ้านบ่อจิก และร่วมกับชาวบ้านในสามตำบล คือ ตำบลบางจาก ตำบลท่าไร่ และตำบลท่าเรือ จัดตั้งศูนย์บริการชุมชนวัดตรีนิมิตรเพื่อความอยู่ดีกินดีของชาวบ้าน ปี 2527 สร้างพระอุโบสถ และพระวิหารคู่ และได้เสร็จสมบูรณ์ในปี 2536 (อนุสรณ์ปิยธรรมภรณ์ เนื่องในวาระครบ 60 ปี ท่านพระอาจารย์พระครูปิยธรรมภรณ์, 2536:42-44) ในขณะที่วัดตรีนิมิตรมีความเจริญก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง วัดมัชฌิมภูมิหรือชาวบ้าน

เรียกกันว่าวัดเกาะหัวบ้านนั้นกลับไม่มีการพัฒนา ภายในบริเวณวัดมีเมรุที่สร้างค้าง
อยู่ตั้งแต่ปีก่อน (2535) เพราะเงินหมด ในปี 2536-2537 ชาวบ้านจึงคิดทอดกฐิน
เพื่อมาสร้างต่อให้เสร็จ ศาสนสถานภายในวัดมีเพียงศาลาหลวงพ่อพรหมอดีต
เจ้าอาวาสและกุฏิพระอีกเพียงไม่กี่หลัง วัดมีชัณภูมิเป็นวัดที่มีมานานก่อนที่ชาวบ้าน
จะอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานแต่ร้างไป เพราะแต่ก่อนนั้นที่นี่เป็นที่อยู่อาศัยของพวกแขกที่
นับถือศาสนาอิสลามเมื่อชาวบ้านเข้ามาตั้งรกรากจึงบูรณะขึ้นใหม่ และนิมนต์หลวงพ่อ
พรหมเป็นเจ้าอาวาส เมื่อหลวงพ่อพรหมมรณภาพพระสมุห์เด็ก็ก็เป็นเจ้าอาวาสสืบมา
ถึงปัจจุบันเป็นวัดฝ่ายมหานิกาย บริเวณภายในวัดนอกจากมีศาลาหลวงพ่อพรหม เมรุ
ที่กำลังก่อสร้างแล้ว ชาวบ้านยังร่วมกันสร้างศาลาหลวงพ่อพรหมเพื่อระลึกถึงและแสดง
ความเคารพบูชา ทางเข้าวัดมีต้นโพธิ์คู่หนึ่ง ระหว่างต้นโพธิ์ชาวบ้านได้สร้างศาล
หลวงปู่แหวนขึ้นในปี 2535 ด้วยมีชาวบ้านคนหนึ่งฝันว่าหลวงปู่แหวนมาเข้าฝันและให้
สร้างศาล และทุกบ้านที่มีเหรียญหรือ รูปหล่อจำลองของหลวงปู่แหวนให้นำมารวมเข้า
ที่ศาลนี้

วัดทั้งสองต่างก็มีบทบาทความสำคัญต่อชาวบ้านบางพยุหะ แต่จากสภาพที่
ปรากฏวัดตรีนิมิตรดูจะมีภาวีกว่าในแง่ของภาพลักษณ์ภายนอก มีศาลาการเปรียญ
ทั้งเก่าและใหม่ โบสถ์ที่เพิ่งสร้างเสร็จและกุฏิเจ้าอาวาสคนปัจจุบันเป็นตึก 3 ชั้นใน
ขณะที่วัดมีชัณภูมิมีเพียงศาลาการเปรียญไม้เก่า ๆ และเมรุที่สร้างค้างไว้ กุฏิของ
พระภิกษุก็เป็นกุฏิไม้ปลูกติดกันเป็นแถวยาวอยู่ทางตะวันออกของวัด จากการสอบถาม
ชาวบ้านได้ความว่าพระครูปิยะธรรมาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดตรีนิมิตร เป็นพระนักพัฒนา
ประกอบด้วยมีลูกศิษย์ลูกหาจากพื้นที่อื่นมากจึงทำให้มีการพัฒนาทั้งในส่วนของตัววัดใน
รูปของศาสนสถานและพื้นที่หมู่บ้าน โดยชาวบ้านบอกว่า "ท่านหาเงินเก่ง" ส่วน
พระสมุห์เด็ เจ้าอาวาสวัดมีชัณภูมิแก่มากรแล้วท่านอยากอยู่อย่างสงบ

ภาพที่ 14 แสดงภาพวัดในบ้านบางพุทรา

โบสถ์ใหม่วัดตรีนิมิตร

ศาลาวัดมีชัยนิคม

3. ประเพณีและพิธีกรรม

ประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ชาวบ้านบางพุทราถือปฏิบัติ สืบต่อกันมาจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตเป็นค่านิยมที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจ พิธีกรรมที่สำคัญมี 3 ประเภทคือ

3.1. ประเพณี 12 เดือน หรือประเพณีสำคัญในรอบปี ถือเป็นเทศกาลงานและสังคมส่วนรวม ซึ่งเป็นงานเกี่ยวกับการทำบุญให้ทาน และสนุกสนานรื่นเริงไปพร้อมกันได้แก่ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ประเพณีวันว่าง ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีสารทเดือนสิบ ประเพณีลากพระ

3.2. ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตหรือประเพณีสำคัญอันเนื่องกับชีวิตความเป็นอยู่ในรอบอายุขัยของตนถือเป็นงานปัจเจกชน การประกอบพิธีกรรมอาลัยทั้งพิธีพุทธและพิธีพราหมณ์ และความนิยมในสังคมนั้น ๆ เป็นเกณฑ์ ได้แก่ การเกิด การบวช การแต่งงาน และการตาย

3.3. ประเพณีเบ็ดเตล็ด ที่อาจมิได้จัดในช่วงเวลาที่แน่นอน เช่น ประเพณีก่อกองทราย ประเพณีขันหมากพระปฐม เป็นต้น

3.1 ประเพณีสำคัญในรอบปีของบ้านบางพุทราได้แก่

3.1.1 ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ จัดขึ้นในเดือน 3 เป็นประเพณีที่ชาวบ้านบางพุทราที่มีความศรัทธาในพุทธศาสนาจะเข้าร่วมทำบุญ ไหว้พระธาตุอันเป็นเสมือนตัวแทนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า โดยจะรวบรวมเงินมาซื้อผ้าเข้าร่วมโอบฐานพระเจดีย์พระบรมธาตุ ผ้าที่โอบจะใช้เฉพาะสีขาวและสีเหลืองเท่านั้น ในเมืองจะจัดประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ 2 ช่วง คือ ในวันมาฆบูชา ขึ้น 15 ค่ำเดือน 3 และในวันวิสาขบูชา ขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 แต่สำหรับชาวบ้านบางพุทราเท่าที่สอบถามจะเข้าไปทำบุญไหว้พระธาตุเพียงครั้งเดียวคือ ในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 3 เท่านั้น

เหตุที่มีการแห่ผ้าขึ้นธาตุซึ่งปฏิบัติกันมาจนเป็นประเพณีนั้น มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่า ในสมัยศรีวิชัยราวพ.ศ. 1773 มีกษัตริย์สามพี่น้อง คือ พระเจ้าศรีธรรมมาโศกราชพระเจ้าจันทรภาณุและพระเจ้าพงษาสุระ ได้ทรงร่วมกันทำการสมโภชพระบรมธาตุ แต่ก่อนที่งานพระราชพิธีจะเริ่มก็มีข่าวว่าคลื่นได้ซัดเอาแถบผ้าผืนใหญ่ซึ่งมีความยาวมากผืนหนึ่งขึ้นมาบนหาดที่ชายทะเลปากพยับผ้าผืนนั้นมีภาพเขียนเป็นภาพพุทธประวัติ ซึ่งเรียกกันว่าพระบฏ เมื่อประกาศหาเจ้าของก็ได้ความว่าเป็นของพุทธศาสนิกชนชาวหงสาวดีจำนวน 100 คน ที่กำลังเดินทางนำพระบฏนี้ไปบูชารอยพระพุทธรูปในลังกา แต่มาถูกพายุที่เมืองนครศรีธรรมราชเข้าทำให้เรือแตกรอดชีวิตมาได้เพียง 10 คนพระเจ้าศรีธรรมมาโศกราชจึงโปรดฯ ให้นำผ้าผืนไปท่อนพระบรมธาตุเจดีย์แทนเนื่องในโอกาสสมโภชในครั้งนั้น ซึ่งชาวหงสาวดีทั้งสิบต่างก็ยินดีที่มีโอกาสได้ใช้พระบฏนี้ในการบุญสมดังเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้แต่แรกแม้จะเป็นอีกสถานที่หนึ่งก็ตาม และตั้งแต่นั้นมาการแห่ผ้าขึ้นธาตุก็ได้กลายเป็นประเพณีประจำเมืองนครศรีธรรมราชสืบมาจนทุกวันนี้ (กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์, 2536:42-43)

อนึ่งประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุแต่เดิมนั้นเจ้าเมืองนครฯ และทายาทจะเป็นผู้กระทำพิธีเป็นประจำโดยจะมีขบวนพิธีแห่พระบฏและขบวนหาบคอนบรรจุอาหารคาวหวานเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นไปถวายพระที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และจะมีชาวเมืองเข้าร่วมในพิธีด้วย นับเป็นขบวนพิธีที่สวยงามน่าดูมาก ครั้นเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองในพ.ศ. 2475 แล้วชาวเมืองจึงได้ร่วมกันเป็นผู้จัดประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุนี้แทนเป็นประจำทุกปี สำหรับพระบฏที่เป็นปัจจัยสำคัญของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ในอดีตจะมีช่างผู้ชำนาญในการเขียนภาพพุทธประวัติรับทำงานนี้ ทั้งยังประดับประดาขอบผ้าโดยรอบด้วยลูกปัดแพรพรรณและดอกไม้ ซึ่งเป็นงานที่ต้องอาศัยความประณีตและใช้เวลามาก ดังนั้นในสมัยหลังเมื่อสภาพเศรษฐกิจสังคมเปลี่ยนไป ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุที่เคยยิ่งใหญ่ด้วยขบวนแห่พระบฏยีนฮาวและขบวนหาบคอนใส่อาหารหวานคาวถวายพระจึงหายไป เหลือเพียงขบวนแห่ผ้าขึ้นธาตุ คือ

ผ้าพื้นสีขาวหรือสีเหลือง ตั้งที่ปฏิบัติกันอยู่ทุกวันนี้ สำหรับชาวบ้านบางพุทราจะทำบุญ
แห่ผ้าขึ้นธาตุในช่วงเช้าและจะอยู่จนเย็นเพื่อรอเวียนเทียนที่วัดด้วย

3.1.2 ประเพณีวันว่าง วันว่างเป็นประเพณีที่สำคัญพอ ๆ
กับพิธีชิงเปรตในเทศกาลสารทเดือนสิบของบ้านบางพุทรา ปกติถือเอาวัน 13, 14,
15 เมษายน นับทางจันทรคติถือเป็นเดือน 5 ถ้าปีใดเป็นอธิกมาสเดือน 8 สองหน
ปีนั้นวันว่างก็จะอยู่ในเดือน 6 ในช่วงว่างนี้จะเป็นช่วงเวลาที่ย่างจากการทำงาน
ทุกอย่าง ระลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และเป็นวันที่เต็มไปด้วยความร่าเริง
แจ่มใส

ก่อนถึงวันว่างจะต้องทำงานที่ค้างค้างอยู่ให้เสร็จไม่ว่าจะเป็น
งานใดก็ตาม แม้แต่อาหารก็ต้องเตรียมไว้ให้พอกินพอใช้ทั้ง 3 วัน สมัยก่อนต้อง
แช่ครกแช่สากไว้หน้าบ้านเพื่อแสดงให้เห็นว่าจะไม่ใช้งานในช่วงวันดังกล่าว ใน 3
วันนี้ทุกคนจะว่างจากงานทุกชนิดเว้นแต่หุงข้าวและทำกับข้าว สิ่งสำคัญที่ต้องเตรียม
ไว้คือข้าวเหนียว น้ำตาล มะพร้าว สำหรับจะได้ใช้ทำขนม พ่อบ้านแม่บ้านจะ
เตรียมจัดหาเสื้อผ้าชุดใหม่ไว้ให้ลูกหลานและตัวเองสำหรับแต่งในวันว่าง ต้องตัดผม
ตัดเล็บทำความสะอาดตัวเองอย่างดี ส่วนบ้านเรือนก็เช่นกัน 2-3 วัน ก่อนวันว่าง
จะต้องทำความสะอาดบ้านเรือนของตนและเมื่อทำความสะอาดในบ้านตัวเองเสร็จ
แล้วก็จะชวนกันไปทำความสะอาดวัดร่วมกัน

วันที่ 13 เมษายน ชาวบ้านเรียกว่า "วันเจ้าเมืองเก่า"
เมื่อสอบถามจากคนเฒ่าคนแก่ ได้ความว่า ในวันนี้เป็นวันที่เทวดาผู้ทำหน้าที่รักษา
ดวงชะตาของบ้านเมืองหรือเทวดาประจำกษัตริย์ได้โยกย้ายไปเพราะครบรอบปีพอดี
ชาวบ้านจะยกปืนโตไปทำบุญ และฟังเทศน์ฟังธรรมที่วัด

วันที่ 14 เมษายน ชาวบ้านเรียกว่า "วันว่าง" ลูกหลาน
จะอาบน้ำผู้เฒ่าผู้แก่ โดยจะไปอาบน้ำอาวูโสสูงที่สุดก่อนและลดหลั่นมาตามลำดับ
ลูกหลานจะตักน้ำใส่ถังปรงด้วยน้ำปรงหรือน้ำอบไทย และให้ผู้อาวูโสที่นั่งบนเก้าอี้
ลูกหลานก็จะมาไหว้ขอขมา เริ่มต้นด้วยรดน้ำที่มือก่อนหลังจากนั้นก็ตักอาบ กูสบู่

ให้ทั่วทั้งตัว เมื่อเสร็จก็ผลัดชุดใหม่ที่เตรียมให้ สำหรับพ่อเฒ่าจะให้ผ้าขาวม้าหรือกางเกงแพรกับเสื้อผ้าปานส่วนแม่เฒ่าจะให้ผ้าถุงและเสื้อ ในขณะที่รดน้ำที่มือผู้เฒ่าผู้แก่จะให้ศีลให้พรเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ลูกหลาน หลังจากอาบน้ำผู้เฒ่าผู้แก่ซึ่งเป็นผู้อาวุโสสูงสุดของตระกูลแล้ว ก็จะไปอาบน้ำให้ผู้อาวุโสที่บ้านอื่นต่อไปจนครบมือกลางวันจะมีการสังสรรค์ในหมู่เครือญาติ ส่วนในช่วงบ่ายเด็ก ๆ จะเล่นสาดน้ำกันเอง

วันที่ 15 เมษายน ชาวบ้านเรียกว่า "วันเจ้าเมืองใหม่" เป็นวันที่ ทวดาทที่ทำหน้าที่รักษาเมืององค์ใหม่มาอยู่ดูแลรักษาเมืองตลอดปีใหม่ซึ่งเริ่มขึ้นในวันนั้นของทุกปี ชาวบ้านก็จะยกปืนโตไปทำบุญที่วัดอีกครึ่งหนึ่ง ชาวบ้านจะไม่ทำบาปไม่พูดจาหยาบคาย และจะรักษาศีล 5 ตลอดช่วงเวลาดังกล่าวนี้

3.1.3 ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีนี้จัดในวันแรม 1 ค่ำเดือน 8 ชาวบ้านจะนำข้าวตอกดอกไม้ไปทำบุญที่วัด จนมีสำนวนว่า "เข้าตอกออกต้ม" หมายถึง ชาวบ้านจะนำ "ข้าวตอก" ไปวัดช่วงเข้าพรรษาและนำ "ต้ม" ไปต้อนออกพรรษา ข้าวตอกคือ ข้าวเหนียวที่นำมาคั่วให้แตกเวลารับประทานให้นำมาผสมกับมะพร้าวทึนทึก น้ำตาลและน้ำเกลือ เหตุที่ชาวบ้านนำข้าวตอกไปถวายพระภิกษุในช่วงเข้าพรรษาเพราะช่วงเข้าพรรษารดกับฤดูฝน พระภิกษุออกบิณฑบาตลำบาก และคุณสมบัติของข้าวตอกจะสามารถเก็บไว้ได้นาน ในวันแรม 1 ค่ำ-แรม 3 ค่ำ ที่วัดพระท่านจะแสดงธรรมเทศนาทุกคืนตั้งแต่ตี 7-ตี 9 (ประมาณ 1 ทุ่ม-3 ทุ่ม) ของทุกคืน ชาวบ้านบางคนจะไปอยู่วัดทั้ง 3 วัน 3 คืนเพื่อรักษาศีล

นอกจากนี้ในช่วงเข้าพรรษายังมีประเพณีที่สำคัญอีก 2 ประเพณี คือ การบวชชี และประเพณีแกงเวียน ประเพณีบวชชี เหตุที่มีการบวชชีในช่วงนี้สืบเนื่องมาจาก ลูกหลานผู้หญิงในหมู่บ้านมีการบวชชีถ้าญาติผู้ใหญ่ของตนหายจากโรคภัยไข้เจ็บที่เป็นอยู่ และได้ทำสืบมาเป็นประเพณีทุกปีจะต้องมีการบวชชีอย่างน้อยปีละคน สองคน โดยจะโกนหัวและนุ่งขาวห่มขาวไปอยู่รักษาศีลที่วัด 3 วัน 3 คืนตั้งแต่แรม 1 ค่ำ - แรม 3 ค่ำเดือน 8 ส่วน ประเพณีแกงเวียน เกิดจากเหตุที่พระบิณฑบาตไม่พอฉันในช่วงเข้าพรรษา กรรมการวัดจึงขอความร่วมมือชาวบ้านทำ

อาหารไปเลี้ยงพระในมือเพล ในบ้านบางพุทราจะมีประเพณีแกงเวียนเฉพาะวัดหัวเกาะ หรือวัดมัชฌิมภูมิเพียงวัดเดียว ส่วนวัดตรีนิมิตรจะแจกใบฎีกาเพื่อเอาเงินไปให้แม่ครัวของวัดทำเอง ประเพณีแกงเวียนของวัดมัชฌิมภูมินั้นกรรมการวัดได้ทำตารางหมูนเวียนรับผิดชอบทำอาหารโดยแบ่ง 3 ครอบครัวต่อ 1 มือเพล ให้แต่ละบ้านทำอาหาร 1 อย่างเป็น อาหารจืด อาหารเผ็ด และขนมหวาน ตารางเวียนจะหมูนเวียนจนครบทุกบ้าน แต่ละบ้านจะทำอาหารประมาณเดือนละครั้งจนหมดเทศกาลเข้าพรรษา ลักษณะการหมูนเวียนนี้เองจึงได้ชื่อว่า "ประเพณีแกงเวียน"

สำหรับเดือน 10 ซึ่งจัดพิธีชิงเปรตในเทศกาลสารทศอกยกไปกล่าวโดยละเอียดในบทที่ 3

3.1.4. ประเพณีลากพระหรือเรียกทั่วไปในชื่อประเพณีชักพระ เป็นประเพณีที่ชาวบ้านบางพุทราปฏิบัติสืบทอดกันมานานเช่นเดียวกับประเพณีอื่น ๆ ประเพณีนี้มีอยู่ที่ทั่วไปในท้องถิ่นฝั่งตะวันออกของภาคใต้ ช่วงเวลาที่จัดคือ แรม 1 ค่ำเดือน 11

ตามคัมภีร์พุทธศาสนาได้กล่าวถึงที่มาของประเพณีลากพระว่าหลังจากพระพุทธเจ้าได้เสด็จไปจำพรรษา ณ ดาวดึงส์เพื่อโปรดพุทธมารดา และเมื่อถึงขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 วันเป็นวันสุดท้ายของพรรษาพระองค์ได้เสด็จกลับมนุษยโลกทางบันไดทิพย์ที่พระอินทร์นิมิตรถวาย บันไดนั้นทอดจากภูเขาสีเนนุราชที่ตั้งสวรรค์ชั้นดุสิตมายังประตูนครสังกัสสะประกอบด้วยบันไดทอง บันไดเงิน และบันไดแก้ว บันไดทองสำหรับเทพยดามาส่งเสด็จอยู่เบื้องขวา พระพุทธองค์ บันไดเงินสำหรับพราหมณ์อยู่เบื้องซ้าย และบันไดแก้วสำหรับพระพุทธองค์อยู่ตรงกลาง ครั้นเช้าตรู่ของแรม 1 ค่ำเดือน 11 ซึ่งเป็นวันออกพรรษาพุทธศาสนิกที่ทราบกำหนดการเสด็จกลับของพระพุทธองค์ก็จะมารอรับเสด็จพร้อมเตรียมภัตตาหารไปถวายแต่พุทธศาสนิกชนมีจำนวนมากไม่สามารถเข้าไปถวายภัตตาหารได้ทั่วทุกคนจึงเอาอาหารห่อใบไม้ส่งต่อ ๆ เข้าไปถวายบางคนอยู่

ไกลไม่ทันใจจึงโยนบ้างปาบ้าง เข้าไปถวายเป็นที่ไกลหลโดย
ถือว่าเป็นการถวายที่ตั้งใจด้วยความบริสุทธิ์ด้วยแรงอธิษฐานและ
อธิษฐานแห่งพุทธองค์ กัดอาหารเหล่านั้นตกในบาตรของ
พระพุทธองค์ ทั้งสิ้น ประเพณีห่อต้ม ห่อปิดจึงเกิดขึ้น และเพื่อ
แสดงถึงความปิติยินดีที่พระพุทธองค์เสด็จกลับจากดาวดึงส์
ชาวเมืองจึงอัญเชิญพระพุทธองค์ขึ้นประทับบนบุษบกที่เตรียมไว้แล้ว
แต่แทนกันไปยังที่ประทับของพระพุทธองค์จึงได้ถือเอาเหตุการณ์
ตอนนั้นมาเป็นประเพณีลากพระหรือประเพณีแห่พระมาจนปัจจุบัน
(สถาพร ดงขุนทด, 2536:12-13)

โดยทั่วไปการลากพระจะมี 2 ลักษณะคือ ลากพระทางบกและลาก
พระทางน้ำ ลากพระทางบกจะสำหรับวัดที่อยู่ติดถนนใกล้แม่น้ำลำคลอง และลากพระ
ทางน้ำสำหรับวัดที่อยู่ใกล้แม่น้ำ สำหรับบ้านบางพุทราจะลากพระทางบก
พระพุทธรูปที่นำมาแห่ในประเพณีนี้ทั้งหมดมี 2 ปางคือ ปางอุ้มบาตรเป็นการสมมุติ
แทนองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าไปโปรดพระมารดาและปางคันธารราษฎร์ซึ่งเป็นปางขอฝน
(เดือน 11 เป็นช่วงฤดูฝน แต่บางปีแล้งจัด ฝนไม่ตก จึงนำพระพุทธรูป
ปางคันธารราษฎร์มาแห่เพื่อขอฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล)

ในตอนเช้าชาวบ้านจะไปทำบุญที่วัดโดยทำ "ต้ม" ไปถวาย "ต้ม"
คือ ข้าวเหนียวผสมกับกะทิแล้วห่อด้วยใบป้อหรือใบจาก นอกจากต้มแล้วยังทำขนม
ประเภทแกงบวดเพื่อให้พระภิกษุฉันกับต้มด้วย อาจจะเป็นบวดมัน บวดฟักทอง
บวดถั่วดำหรือกล้วยบวดชีก็ได้ หลังจากถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์แล้วชาวบ้าน
จะช่วยกันลากนมพระ (นมพระ คือบุษบกที่ใช้ลากจะตกแต่งอย่างสวยงามเป็นพิเศษ)
จากวัดไปยังจุดนัดหมาย สมัยก่อนที่ยังไม่มีถนนการชักพระจะอาศัยแรงคนและจะต้อง
ลากผ่านนาของชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านจะพยายามให้เส้นทางการลากพระผ่านนาของ
ตนเพราะการที่ผู้คนลงไปเหยียบย่ำดินนาจะเป็นการช่วยพลิกฟื้นดินนาหลังลงข้าวใหม่
ทำให้ข้าวแตกรวงได้เจริญงอกงามดี แต่ปัจจุบันการลากพระจะลากบนถนนและ
สถานที่ลากพระมักจะไม่ห่างจากตัววัดนัก ในปี 2536 จุดนัดหมายของการลากพระ
อยู่ที่บริเวณหน้าโรงสีข้าวอุบลภูมิริมถนนนครศรีธรรมราช-ปากพ่อง ในช่วงกลางคืน

จะมีมหรสพการละเล่นต่าง ๆ และพอรุ่งขึ้นแรม 2 ค่ำเดือน 11 ชาวบ้านก็จะช่วยกัน ลากพระกลับวัด

ชาวบ้านบางพุทราบางส่วนจะไปเที่ยวงานลากพระที่อำเภอปากพนัง ซึ่ง อยู่ไม่ห่างจากหมู่บ้านบางพุทรามากนัก ที่อำเภอปากพนังประเพณีนี้เป็นประเพณี สำคัญ งานลากพระทางบกและลากพระทางน้ำจะจัดมหรสพและการละเล่นพื้นบ้าน อย่างยิ่งใหญ่ทั้งกลางวันกลางคืน เช่น ประกวดร้องเพลง มโนห์รา การวิ่งวัวคน ต่อยมวย และมีการละเล่น "ซัดหลุด" เป็นการละเล่นเฉพาะของชาวปากพนังโดยจะ เล่นกันในวันแรม 2 ค่ำเดือน 11 ชาวปากพนังจะลากพระไปทางปากน้ำปากพนังซึ่ง มีสันดอนเป็นโคลนตม พอลงที่หมายก็ลงเรือเล่นปาโคลนปาเลนโดยไม่มีการถือสา แต่อย่างใด

3.2 ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตที่จัดในบ้านบางพุทราได้แก่

3.2.1 ประเพณีการเกิด ปัจจุบันนี้ชาวบ้านมักไปคลอดที่ โรงพยาบาล พิธีกรรมการคลอดแต่เดิมจึงเริ่มเลือนหาย แต่ในรุ่นพ่อแม่ขึ้นไปยังมี ความทรงจำพอจะรวบรวมได้ดังนี้ (นางห้วย ชาวอุปลัมภ์และนางจวง สุวรรณ ปากแพรก, สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2536)

แต่ก่อนจะฝากท้องกับหมอต๋ายและเมื่อรู้สึกปวดท้อง พ่อบ้านจะเตรียม สอบ (กระสอบข้าวขนาดเล็ก) หมากพลู เทียน ด้ายริ้ว และเงิน มาทำพิธี "ตั้งราว" (เครื่องบูชาครูให้หมอต๋าย) ในระหว่างที่หมอต๋ายทำคลอด ฝ่ายชายจะเตรียมก้อนเฒ่า (ก้อนหินขนาดพอประมาณไปเผาไฟเพื่อเตรียมการอยู่ไฟ ให้ภรรยาเมื่อเด็กคลอดออกมาหมอต๋ายจะตัดสายสะดือด้วยไม้ไผ่ที่เผาให้คม สายสะดือนี้อบบ้านจะนำไปฝังไว้ใต้ต้นไม้ บางบ้านแม่จะเก็บเอาไว้ เด็กที่คลอด ใหม่ ๆ หมอต๋ายจะทาตัวเด็กด้วยขี้หมัน (ขี้มัน) ในช่วงที่แม่ยังไม่มีย่านมให้ลูกจะ หยอคน้ำผึ้งรวงให้เด็กกิน

สำหรับแม่หลังคลอดต้องอยู่ไฟก่อน 3-5 วัน โดยนำ
ก้อนเถ้าที่ฝ่ายชายเตรียมไว้มาราดน้ำแล้วห่อผ้ามาประคบที่ท้อง เพื่อให้มดลูกเข้าอู่
ของกินที่กินได้จะเป็นประเภทของแห้งและของร้อนเท่านั้น เช่น ปลาแห้ง กุ้งแห้ง
พริกไทย เป็นต้น ของกินนี้ต้องกินเป็นเวลา 1 เดือนหลังคลอด ส่วนตัวเด็กผู้ใหญ่จะ
โปะหัวเด็กด้วยหมากพลูที่เคี้ยวจนแหลกเป็นเวลา 1-2 เดือน เพื่อกันไม่ให้เจ็บป่วย
แต่ถ้าไม่สบายให้อาบน้ำด้วยใบมะขามหรือใบพุทรา เมื่อผู้ศึกษาถามว่าแล้วเด็กจะ
หายหรือไม่ก็ได้รับคำตอบว่าหาย

ในระหว่างที่แม่ท้องมีข้อห้ามและข้อควรปฏิบัติหลายประการ เช่น
เวลาท้องจะไม่ไปเผาศพใครเพราะผีจะแอบมาบ้านแต่บางรายบอกว่าเพราะ
"บัตลีเขา" (อายุคนอื่น) หรือไม่ให้อาบน้ำกลางคืนเพราะถ้าอาบจะได้แผ่นดิน
และเวลาท้องไม่ให้หิ้งคาประตูเพราะถ้านิ่งคาประตูจะทำให้คลอดยาก

3.2.2 ประเพณีบวช หนุ่มสาวบางพุทราทุกคนเมื่ออายุ
ครบ 20 ปีบริบูรณ์จะต้องบวชเพื่อสืบต่อพุทธศาสนาและยังเชื่อว่าเป็นการสร้าง
อานิสงส์ให้แก่ผู้บวชและผู้เป็นบิดามารดาที่ยิ่งใหญ่เพราะเป็นการจุงบิดามารดาไป
สวรรค์ และเมื่อลาสิกขาจากการเป็นเพศบรรพชิต ก็จะได้รับการยอมรับนับถือว่า
เป็นคนสุกเท่าที่ผู้ศึกษาสังเกต ก่อนบวชชาวบ้านจะเรียกว่า "ไอ้" นำหน้าชื่อแต่พอ
หลังบวชจะเรียก "เฒ่า" นำหน้าชื่อ เช่น จาก ไอ้พร แต่เมื่อบวชและสึกแล้วจะ
กลายเป็น เฒ่าพรหรือ ลูกพรของผู้เฒ่าผู้แก่

ก่อนบวชประมาณเดือน 2 เดือน ราวเดือน 6 เดือน 7
ชายหนุ่มที่จะบวชจะไปอยู่วัดเพื่อศึกษาพระธรรมวินัย และท่องบทสวดมนต์ต่าง ๆ
เช่น บททำวัตรเช้าเย็น บทกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล เป็นต้น การปฏิบัติตนในระยะนี้
จะเคร่งครัดใช้ชีวิตคล้ายคลึงกับชีวิตภิกษุ เช่น ฝึกกิจของสงฆ์ไม่ข้องแวะกับกิจของ
ฆราวาส ไม่กลับบ้านโดยจะค้างคืนอยู่ที่วัดและในตอนเช้าจะถือปิ่นโตไปบิณฑบาต
กับพระ เป็นต้น การบวชนิยมบวชในเดือน 7 ถึงเดือน 8 ก่อนเข้าพรรษาใน
วันแรม 1 ค่ำเดือน 8 และจะสึกหลังออกพรรษาในเดือน 11

การลาบวช ผู้ที่จะบวชจะต้องจัดดอกไม้ธูปเทียนใส่พานไปขอขมาญาติผู้ใหญ่ที่นับถือเพื่อขอโทษกรรม ในสิ่งที่ตนกระทำล่วงเกินไม่ว่าด้วยกายกรรม มโนกรรม หรือวจีกรรมทั้งต่อหน้าและลับหลัง ผู้ใหญ่ก็จะให้ศีลให้พรขอโทษกรรมให้เจ้านาคปราศจากกรรมมลทินเพราะผู้ที่จะบวชจะต้องเป็นผู้บริสุทธิ์

บางบ้านที่ฐานะดีจะมีการทำขวัญนาคก่อนหน้าวันบวช 1 วัน โดยเชิญพรหมณ์หรือหมอชั้วญมาทำพิธีให้เจ้านาคเข้าถึงความสำคัญของการบวช บุญคุณของมารดาและเพื่อให้นาคมีศรัทธาและกำลังใจในการปฏิบัติศาสนกิจให้สำเร็จ ลุล่วง นอกจากนี้ยังเป็นการซักซ้อมความเข้าใจในเรื่องผลานิสงส์ของการบวช แต่ถ้าไม่ทำขวัญนาคก็จะทำพิธีกรรมทั้งหมดในวันบวชเลย โดยพ่อแม่จะเริ่มปลงผมให้เจ้านาคเป็นคนแรกและผู้อาวุโสต่าง ๆ จะปลงต่อไปตามลำดับ เมื่อโกนเรียบร้อยแล้วเจ้านาคจะเปลี่ยนผ้าเป็นนุ่งห่มขาว พอได้เวลาตามฤกษ์ก็จะแห่ นาค เวียนรอบโบสถ์ 3 รอบ เวียนจากซ้ายมาขวา หลังจากนั้นจะเข้าโบสถ์พบพระอุปัชฌาย์เพื่อทำการอุปสมบทถ้าอุปสมบทช่วงเช้าจะเลี้ยงพระฉลองพระใหม่ในเวลาเพล แต่ถ้าบวชช่วงบ่ายก็จะฉลองพระใหม่ในวันถัดไป

3.2.3 พิธีแต่งงาน ในภาคใต้เรียกว่าพิธีไหว้เมีย จากการสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ ได้ความว่าในวันแต่งงานส่วนใหญ่จะทำที่บ้านฝ่ายหญิงและมีญาติพี่น้องของฝ่ายหญิงมาทันพร้อมหน้าพร้อมตา คู่บ่าวสาวจะต้องนำพานดอกไม้ไปกราบไหว้ญาติผู้ใหญ่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง คำว่า "ไหว้เมีย" จึงมาจากการไหว้ญาติฝ่ายเมียหรือฝ่ายเจ้าสาวนั่นเอง

การแยก เมื่อชายหนุ่มเกิดรักใคร่กับหญิงสาวคนใด ก็จะให้พ่อแม่ไปติดต่อผู้ใหญ่ของฝ่ายหญิงหรือในบางกรณีพ่อแม่ของฝ่ายชายจะเป็นผู้พิจารณาหาคู่ครองให้ลูกหลานของตนเอง เมื่อเห็นว่าอายุของลูกหลานพอจะเป็นฝั่งเป็นฝา และได้ผ่านการบวชเรียนแล้ว การทาบตามผู้ใหญ่ฝ่ายชายจะนำหมากพลูไปให้ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง ในการทาบตามนี้เมื่อตกลงกันได้ฝ่ายหญิงจะเป็นผู้จัดการเรื่องการไปหาฤกษ์ยาม โดยนำวัน เดือน ปีเกิดของทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ไปตรวจชะตาว่าต้องกันหรือไม่ ถ้าต้องกันก็จะนัดวันสู่ขอต่อไปถ้าไม่ต้องกันก็เลิกกันไปขอเป็นพี่เป็นน้อง

หลังจากได้ฤกษ์ยามแล้วฝ่ายชายจะเป็นผู้จัดเตรียมพิธีการต่าง ๆ ถ้าก่อนหน้าการแหบหญิงชายรู้จักกันมาก่อน ถ้าฝ่ายชายเคยมากินมานอนที่บ้านฝ่ายหญิง เมื่อตกลงว่าจะมีการสู่ขอ ฝ่ายชายจะต้องเลิกไปมาหาสู่ที่บ้านฝ่ายหญิงจนถึงวันประกอบพิธี การกำหนดวันแต่งงาน จะกำหนดในวันจันทร์ วันพฤหัสบดี และวันศุกร์ และเดือนที่แต่งงานได้คือเดือนยี่ เดือน 3 เดือน 4 เดือน 6 เดือน 7 เดือน 9 เดือน 11 และเดือน 12

ในวันแต่งงานเจ้าบ่าวจะจัดขันหมากตามแต่ตกลงกับฝ่ายหญิง อาจเป็น 3 ขันหรือ 5 ขัน แต่ส่วนใหญ่จะมี 3 ขันคือ หัวขันหมาก ขันหมากรอง และขันที่สาม โดยในขันหมากแต่ละขันจะใส่หมากพลู ใบเงิน ใบทอง ใบমন (ใบทองเหลืองที่มีลักษณะรูปใบมนไม่อ่อนไม่แก่เกินไป) จำนวนหมากพลูที่ใส่ต้องเป็นจำนวนคี่ เช่น ในหัวขันหมากใส่หมากพลู 15 ก่า ขันหมากรอง 13 ก่าและขันที่สาม 11 ก่า ลดลงตามลำดับ จำนวนเงินที่ใส่ก็เช่นกันต้องเป็นเลขคี่หรือลงท้ายด้วยเลข 9 นอกจากนี้ในขบวนขันหมากจะต้องมีผลไม้ 4 ชนิดที่ขาดไม่ได้คือ กล้าย อ้อย ส้ม และมะพร้าว และขนมแห้งต่าง ๆ เช่น ขนมจันอับหรือถั่วตัด เป็นต้น เมื่อได้เวลาตามฤกษ์ที่กำหนด ฝ่ายเจ้าบ่าวจะเคลื่อนขบวนไปบ้านเจ้าสาว ก่อนขึ้นบ้านเจ้าสาวจะมีเด็ก ๆ มาล้างเท้าให้เจ้าบ่าว เจ้าบ่าวจะมอบเงินให้เด็กเป็นค่าล้างเท้า แล้วผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวจะลงไปนำเจ้าบ่าวขึ้นเรือนเพื่อประกอบพิธีทางสงฆ์ เมื่อเสร็จพิธีทางศาสนาคู่บ่าวสาวจะไปไหว้ญาติผู้ใหญ่เป็นคู่ ๆ ญาติผู้ใหญ่ก็จะมอบของขวัญหรือให้เงินใส่ซองเป็นของขวัญ หลังจากนั้นเจ้าสาวจะไหว้เจ้าบ่าวและนำสำหรับข้าวปลาอาหารมาให้เจ้าบ่าว เมื่อเจ้าบ่าวรับประทานอาหารเสร็จจะใส่เงินลงในถาดเป็นค่าอาหารแล้วคืนสำหรับให้เจ้าสาว ครั้งแรกเจ้าสาวจะไม่รับเจ้าบ่าวต้องเพิ่มจำนวนเงินจนเป็นที่พอใจของฝ่ายเจ้าสาว เจ้าสาวจึงยอมรับสำหรับอาหารคืน

เมื่อถึงเวลาส่งตัวเข้าห้องหอ จะเลือกผู้ใหญ่ซึ่งอยู่กับกันมาด้วยดีเป็นที่เคารพนับถือของคู่บ่าวสาวมาเป็นผู้ปูที่นอน เรียกขั้นตอนนี้ว่า "เรียงสาดเรียงหมอน" เมื่อถึงเวลานอนต่างจะถือเคล็ดว่าใครนอนก่อนจะตายก่อน ส่วนใหญ่ฝ่ายหญิงจะอดทนกว่าฝ่ายชาย ฝ่ายชายทนไม่ไหวก็จะนอนก่อน หลังวันงานสามีต้องอยู่บ้านภรรยาอย่างน้อย 3 วันถึงจะออกไปไหนต่อไหนได้ ในช่วงนี้สามีจะ

พาภรรยาไปให้ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายตน เพราะในวันแต่งงานใหญ่ เป็นญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง

3.2.4 ประเพณีงานศพ งานศพถือเป็นงานสำคัญอีกงานหนึ่ง ที่แสดงความอาลัยและแสดงความเห็นอกเห็นใจเป็นครั้งสุดท้าย ถ้าไม่มีเหตุจำเป็นจริง ๆ ทุกคนในหมู่บ้านจะต้องไปร่วมงานเพื่ออุทิศกรรมให้ผู้ตาย งานศพที่บ้านบางพุทราจะจัดที่บ้านเป็นส่วนใหญ่

เมื่อมีคนตายในบ้านสิ่งแรกที่ทำคือ ซื่อไม้ยางมาทำโลงเอง ส่วนศพจะทำการอาบน้ำศพ เอานิ้วกรอกปากล้างศพด้วยการรดน้ำออกทางทวารหนักจนน้ำใสแล้วนำขมิ้นมาคลุกกับใบมะนาวทาให้ทั่วตัวเมื่อเสร็จจะแต่งตัวศพด้วยชุดที่ดีที่สุดจากนั้นจะทาแป้ง พรมน้ำอบ และนำเงินเหรียญใส่ไว้ในปาก ก่อนนำศพลงโลงต้องจ่ายเงินให้ผู้ทำโลงเป็นธรรมเนียมค่าโลงแล้วแต่จะให้ เมื่อได้โลงมาให้ นำปูนขาวโรยให้ทั่วโลงแล้วจึงวางศพ สภาพศพที่อยู่ในโลงจะถูกห่อด้วยผ้าดิบและที่มือจะถูกมัดให้พนมมือโดยมีดอกไม้ชุบเทียนทำเป็นกรวยใส่ไว้ระหว่างมือ

การวางศพจะหันไปทางทิศตะวันตกและหัวอยู่ทางทิศใต้ ส่วนการสวดศพแล้วแต่ฐานะของเจ้าภาพอย่างน้อยสุด 3 วัน แต่ถ้าเป็นญาติผู้ใหญ่ส่วนมากจะสวด 7 วัน ความเชื่อเกี่ยวกับวันเผาข้างขึ้นเผาคือ ข้างแรมเผาคือ วันที่ห้ามเผาศพคือวันอังคาร และวันเสาร์ เพราะจะทำให้ผู้ไปเผาศพมีอันเป็นไป บางถิ่นเชื่อว่าคนตายวันเสาร์ห้ามเผาวันอังคารเพราะผีจะแรงมากส่วนวันพุธก็ห้ามเผาเพราะเป็นวันเนาเปื่อย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในช่วงเช้าของวันเผ่าจะมีการทำบุญเลี้ยงพระและถวายสังฆทาน และเมื่อถึงเวลาเคลื่อนศพ พระภิกษุ 1 รูปจะเดินนำขบวนเข้าไปบริเวณเปรว (ป่าช้า) ในบ้านบางพุทราทั้ง 2 วัด ยังไม่มีเมรุเผาศพ ชาวบ้านจะช่วยกันทำเชิงตะกอนกันเอง ทำเป็นสามสร้าง (ปักไม้ 4 มุมตั้งพื้น) นำโลงขึ้นบนสามสร้างญาติผู้ตายจะต้องเตรียมเครื่องเบิกทางต่าง ๆ เช่น หมอน เสื้อ ตะเกียง นิตพรา ถ้วยชาม เพื่อให้ผู้ตายนำไปใช้ ชาวบ้านเชื่อกันว่าถ้าไม่มีของเบิกทาง เจ้าเปรว (ผีผู้เป็นใหญ่ในป่าช้า) จะไม่จัดที่จัดทางให้ ก่อนเผ่าจะเปิดโลงล้างหน้าศพด้วย

น้ำมะพร้าวและให้ดูหน้าศพเป็นครั้งสุดท้าย การจุดไฟให้ผู้อาวุโสเป็นผู้จุดขณะ ประชุมเพลิงญาติผู้ตายจะนำข้าวบอก (ข้าวสวยปากหม้อห่อด้วยผ้าขาว) ปลายมีหัว มีหาง หมากพลู และเงินไปเช่นไหว้เจ้าเปรวและฝากฝังดวงวิญญาณผู้ตายให้อาศัย ในป่าช้านั้นด้วย จากนั้นก็จะโปรยทานเรียกว่า "หวานกำพริก" สมัยก่อนเอาสตางค์ ใส่ผลไม้ทรงกลมแต่ปัจจุบันห่อด้วยกระดาษหรือริบบิ้นก็ได้

วันรุ่งขึ้นจะทำพิธี "ดับชาติ" ญาติผู้ตายจะนิมนต์พระ 1 รูป มาทำพิธีดับชาติก่อนกาบินผ่าน โดยรดน้ำบริเวณที่เผาศพแล้วจัดซื้อเก้าอี้และกองกระดูก เป็นรูปคนแต่กลับหัวกลับหางให้มีมือมีเท้า พระสวดบังสุกุลอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย เสร็จพิธีเก็บกระดูกใส่โกศหรือใส่บัวที่เตรียมไว้ ส่วนนี้ให้นำไปฝังไว้ใต้ต้นไม้หรือ นำไปลอยน้ำ หลังจากนั้นจะทำบุญให้ผู้ตายเป็นช่วงเวลาดังนี้ 7 วัน 50 วัน และ 100 วันตามลำดับ

ความเชื่อเกี่ยวกับความตายเชื่อว่า คนตาย 3 วันจะรู้สึกตัววิญญาณ จะปรากฏ หรือเชื่อว่าถ้ามีนกแสกจับบนหลังคาบ้านจะมีการตาย มีการจำพราภเกิด ขึ้นและในงานศพจะไม่ให้อาหารประเภทเส้นเพราะเชื่อว่าจะทำให้ยึดเชื้อ

3.3 ประเพณีเบ็ดเตล็ด ประเพณีที่นอกเหนือไปจากประเพณีใน รอบปีและประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ได้แก่

3.3.1 ประเพณียกขันหมากพระปฐม ประเพณีเนื่องด้วย พุทธศาสนา อาศัยเค้าและแบบมาจากพุทธประวัติ โดยยึดเอาตอนการจัดพิธีแต่งงาน ของพระเจ้าสุทโธทนะและพระนางสิริมหามายา เป็นแบบในประเพณีนี้จะสมมุติคู่บ่าว สาวชั้นคู่หนึ่งเจ้าบ่าวแทนพระเจ้าสุทโธทนะและเจ้าสาวแทนพระนางสิริมหามายา แล้วจัดพิธีแต่งงานขึ้นตามแบบพุทธประวัติทุก ๆ ด้าน (เปรมจิต ชนะวงศ์, 2525: 41)

การจัดประเพณีไม่มีช่วงเวลาในการจัดที่แน่นอนจะจัดเมื่อวัด มีความจำเป็นทางการเงินเพื่อมาใช้สร้างโบสถ์ วิหารของวัด ทางวัดจะจัดเตรียม

สถานที่และองค์ประกอบในการจัดงานชาวบ้านก็จะคัดเลือกคู่บ่าวสาวแต่งกายให้สวยงาม เมื่อถึงเวลาฝ่ายเจ้าบ่าวและเจ้าสาวยกขบวนแห่ขันหมากไปวัด ผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะเป็นผู้ประกอบพิธีแต่งงานให้ครั้นถึงขั้นตอนเจ้าบ่าวเจ้าสาวมาไหว้ผู้อาวุโสที่สมมุติเป็นญาติผู้ใหญ่ของทั้ง 2 ฝ่าย ญาติผู้ใหญ่ก็มอบของที่ระลึกให้ตามประเพณีการแต่งงานแต่ในประเพณีนี้จะให้เป็นเงินเพื่อไปใช้ในกิจการของวัด

หลังจากรวบรวมเงิน จากการไหว้ญาติผู้ใหญ่และเงินหัวขันหมากที่ทั้งสองฝ่ายเตรียมมาก็จะถวายวัดเสร็จแล้ว บ่าวสาวและญาติ ๆ ตลอดจนผู้มาร่วมงานจะฟังเทศน์ฟังธรรม และช่วยกันทำความสะอาดวัด แล้วยกย้ายกันไป

3.3.2 ประเพณีฉลองเจดีย์ทราย เมื่อทางวัดต้องการทรายเพื่อถมหรือปรับพื้นที่ภายในวัดจะมีการฉลองเจดีย์ทรายโดยชาวบ้านจะร่วมกันมาวัดเพื่อสร้างเจดีย์ทรายของแต่ละคนในสมัยก่อนงานฉลองก่อเจดีย์ทรายจะเป็นงานนัดพบของหนุ่มสาว และสาวใดขอมให้หนุ่มมาช่วยก่อเจดีย์ด้วยก็เสมือนรับรักของหนุ่มคนนั้น เมื่อก่อเสร็จแล้วจะปักธงเป็นธงมิตรไว้บนยอดเจดีย์ เงินเหล่านี้จะเป็นรายได้ของวัดสำหรับจ่ายค่าทราย

หลังจากนั้นชาวบ้านจะเข้าไปในศาลาโรงธรรมเพื่อฟังเทศน์ฟังธรรมและรับศีลรับพรในการมาร่วมกันทำบุญ

วัตถุประสงค์ของทั้งประเพณียกขันหมากพรหมและประเพณีก่อกองทรายนั้นเพื่อหาเงินเข้าวัด ปัจจุบันทั้ง 2 ประเพณีไม่มีการจัดแล้ว แต่ความต้องการในการหาเงินเข้าวัดยังคงอยู่จึงได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นการทอดผ้าป่าหรือทอดกฐินแทน เดิมการทอดกฐินมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พระสงฆ์มีข้าวของได้ใช้ของที่นำมาทอดกฐินจะเป็น สบง จีวร ของใช้ส่วนตัว มากกว่าที่จะเป็นเงินเหมือนเช่นทุกวันนี้